

Asylsøkerbarns utviklingsmuligheter: en økologisk tilnærming

– samtaler med fagpersoner i barnas nettverk

Silje Egeli

Veileder

Solveig Sagatun

Masteroppgaven er gjennomført som ledd i utdanningen ved Universitetet i Agder og er godkjent som del av denne utdanningen. Denne godkjenningen innebærer ikke at universitetet inntår for de metoder som er anvendt og de konklusjoner som er trukket.

Universitetet i Agder, 2016

Fakultet for samfunnsvitenskap

Institutt for sosiologi og sosialt arbeid

FORORD

Først og fremst vil jeg takke alle mine 5 informanter, som sa seg villig til å bli intervjuet, og har satt av tid og bidratt med gode innspill som har gjort denne undersøkelsen mulig. Min veileder Solveig Sagatun har vært til stor støtte gjennom hele prosessen. Hun har ledet meg i riktig retning, kommet med gode innspill og gitt konstruktive tilbakemeldinger. Takk for at du har vært så tilgjengelig for meg, når jeg har hatt behov for det.

Sist, men ikke minst, vil jeg takke familien min, og vennene mine, som har vært så forståelsesfulle for hvor travel jeg har vært den siste tiden, når masteroppgaven har tatt så mye av min tid. Spesielt takk til dere som har lest utdrag av oppgaven og kommet med gode innspill, og vært med på å løfte oppgaven et hakk opp mot et bedre resultat. Jeg vil også rette en takk til mine medstudenter, og gode venner som har vært der og bistått med støtte og oppmuntring gjennom hele prosessen.

Silje Egeli

20. mai 2015, Kristiansand

SAMMENDRAG

Tema for denne masteroppgaven er asylsøkerbarn i Norge og deres utviklingsmuligheter. Hensikten med undersøkelsen har vært å få mer innsyn i ulike fagpersoners tanker, meninger og opplevelser i deres arbeid med asylsøkerbarna. Jeg har derfor gjennomført individuelle intervjuer med barnefaglig på et asylmottak, en helsesøster, ansatt i en barnebase, ansatt i en flyktningbarnehage og ansatt i en mottaksskole. Alle fagpersonene jeg har pratet med jobber med asylsøkerbarn i ulike kommuner i Agder. Jeg har utforsket følgende problemstilling:

Hvilke utviklingsmuligheter har medfølgende asylsøkerbarn i Agder?

Undersøkelsen har hatt som mål å sette større fokus på mulighetene og begrensningene som finnes i barnas økologiske system. Funnene i undersøkelsen viser blant annet at det er spesielt stort ønske om at alle asylsøkerbarna skal ha like gode tjenester og tilbud som alle andre barn i Norge. Særlig nevnes ønske om muligheter for å gi alle asylsøkerbarn et tilbud om plass i vanlige, norske barnehager og skoleklasser, av alle informantene i undersøkelsen. I tillegg uttrykker de et ønske om at foreldrene til asylsøkerbarna skal få tilstrekkelig hjelp og støtte. Det kommer også frem hvordan informantene selv fremstår som trygge, viktige voksne i barnas hverdag.

Innholdsfortegnelse

FORORD.....	III
SAMMENDRAG	IV
KAPITTEL 1 - INNLEDNING.....	1
1.1 Hva vet vi om det å være barn og asylsøker i Norge?.....	1
1.1.1 Hva er en asylsøker?.....	2
1.1.2 Hva vet vi om medfølgende asylsøkende barn?	2
1.1.3 Hva er et ordinært desentralisert mottak?.....	3
1.1.4 Hva er en barnebase?.....	3
1.1.5 Hva er en flyktningbarnehage?.....	3
1.1.6 Hva er en mottaksskole?.....	4
1.1.7 Hvordan helsetilbud får asylsøkerbarna?	4
1.2 Problemstilling og forskningsspørsmål	4
1.3 Avgrensning og presisering.....	5
1.4 Barnekonvensjonen som et juridisk rammeverk	5
1.5 Oppgavens oppbygning.....	7
KAPITTEL 2 – TIDLIGERE FORSKNING	7
2.1 Levekår og mestring.....	8
2.2 Psykisk helse og traumer.....	10
2.3 Barnehage.....	12
2.4 Utdanning	12
2.5 Oppsummering	12
2.6 Hva kan jeg bidra med til denne forskningen?	13
KAPITTEL 3 - TEORETISK RAMMEVERK.....	13
3.1 Traumebevisst omsorg	14
3.2 Utviklingsstøtte	15
3.3 Bronfenbrenners utviklingsøkologiske modell.....	17
3.3.1 Mikrosystemet.....	18
3.3.2 Mesosystem.....	19
3.3.3 Eksosystem.....	20
3.3.4 Makrosystem	20
3.3.5 Tidssystemer.....	21
KAPITTEL 4 – FORSKNINGSMETODE	22
4.1 Metodologisk refleksjon.....	22
4.1.1 Det kvalitative forskningsintervju	22
4.1.2 Hermeneutisk forståelse	23
4.1.3 Fenomenologisk perspektiv.....	23

4.1.4 Førforståelse	24
4.2 Valg av tema.....	25
4.3 Planlegging og utførelsen av intervjuene	26
4.3.1 Tilgang og rekruttering av informanter	27
4.3.2 Utvelgelsen av utvalget	27
4.3.3 Presentasjon av endelig utvalg	29
4.3.4 Forberedelse til intervjuene	29
4.3.5 Valg av intervjudesign.....	30
4.3.6 Gjennomføringen av intervjuene.....	30
4.4 Etske betraktninger.....	31
4.5 Transkribering og analyseprosessen.....	32
4.6 Kvalitet og gyldighet	33
KAPITTEL 5 - DATAANALYSE.....	34
5.1 Aktører i direkte samhandling	35
5.1.1 Trygghet som grunnleggende for vekst og utvikling.....	37
5.1.2 Sosiale relasjoner og omsorg ovenfor barna.....	39
5.1.3 Å takle traumene i det daglige.....	40
5.1.4 Ønske om en normaliserende hverdag.....	40
5.1.5 «Å la barn være barn»	43
5.1.6 Utviklingsstøttende aktiviteter.....	45
5.1.7 Det utviklingsstøttende samspillet mellom foreldre og barn.....	46
5.1.8 Sammenlignet med norske barn	47
5.2 Forbindelser- til barnets beste	47
5.3 Indirekte påvirkninger på barnets utviklingsmuligheter.....	51
5.3.1 Foreldrenes nettverk	51
5.3.2 Å være ‘på vent’	52
5.3.3 Manglende tid og ressurser.....	54
5.4 Språk, kulturutveksling og integrering inn i det norske samfunnet.....	55
6. AVSLUTTENDE REFLEKSJONER	58
6.1 Oppsummering	59
6.1.1 Hvilke utviklingsmuligheter gir barnebasen, flyktningsbarnehagen og mottaksskolen?.....	59
6.1.2 Hvem er viktige aktører for utviklingsstøtte?.....	59
6.1.3 Hva kan begrense asylsøkerbarnas utviklingsmuligheter?.....	60
6.2 Forslag til videre forskning på feltet	60
6.3 Til ettertanke.....	61
7. LITTERATURLISTE	62

VEDLEGG 1: Informasjonsskriv	IX
VEDLEGG 2: Intervjuguide (1).....	XI
VEDLEGG 3: Intervjuguide (2).....	XIII
VEDLEGG 4: Intervjuguide (3).....	XIV
VEDLEGG 5: Kvittering på melding om behandling av personopplysninger fra NSD	XV

KAPITTEL 1 - INNLEDNING

Denne undersøkelsen omhandler barna som søker asyl i Norge, sammen med minst én av sine foreldre. Denne asylsøkerprosessen kan ta opptil flere år. Tiden barna og deres familier tilbringer på asylmottak er preget av den usikre situasjonen de befinner seg i. Barna har ofte tunge tanker fra fortiden, lever i en hverdag preget av midlertidighet, og kan ofte kjenne på en usikkerhet og bekymring for fremtiden.

Mediebildet og den politiske agendaen har den siste tiden hatt stort fokus på antallet flyktninger og asylsøkere som har kommet til Norge, og hvordan vi skal håndtere dette store tallet av mennesker som søker asyl. Jeg ønsker med denne undersøkelsen å sette mer fokus på hvordan en asylsøkertilværelse kan prege barns oppvekst, og hvordan ulike forhold og ulike aktører kan påvirke barnets utviklingsmuligheter. Jeg vil blant annet diskutere deres muligheter for tilstrekkelig beskyttelse, støtte og omsorg i denne perioden. Hvordan kan vi best møte disse barna på ulike arenaer, den vanskelige tiden de er her «på vent»?

I stortingsmeldingen «Barn på flukt»¹ står det at asylsøkerbarna trenger forutsigbarhet og trygge rammer innenfor den usikre situasjonen som asylsøkerprosessen gir. Det er viktig at barna får et godt tilbud for videre integrering, men også for å kunne gjøre barnet og barnets familie rustet til en eventuell retur. Målet skal være en mest mulig normal utvikling og en meningsfull hverdag på mottaket. Regjeringen arbeider for å tilby aktiviteter som kan bidra til trygghet og ferdigheter, enten de blir i Norge eller skal returneres, slik at de kan klare seg bra og bli selvstendige deltagere i samfunnet.²

Informantene jeg har pratet med er alle ansatte på ulike arenaer som jobber direkte med asylsøkerbarn. Noen av de har også en del kontakt med hele familien. De forteller om barn som antas å ha vært på flukt fra en utrygg situasjon i sitt hjemland, og som ønsker å få oppholdstillatelse i Norge sammen med sin familie.

1.1 Hva vet vi om det å være barn og asylsøker i Norge?

Denne undersøkelsen er avgrenset til å ta for seg barn som søker asyl i Norge, med minst én omsorgsperson. Jeg vil derfor innlede med å gi en oversikt over begrepene *asylsøker* og

¹ Meld. St. 27 (2011-2012)

² *ibid.*

medfølgende barn, og litt om hva vi vet om disse barna i Norge. I tillegg er det nødvendig å vite litt om hva *ordinært, desentralisert mottak, barnebase, flyktningbarnehage* og *mottaksskole* er, samt litt om hvordan helsetilbud asylsøkerbarna får.

1.1.1 Hva er en asylsøker?

«En person kalles asylsøker når han eller hun har søkt om beskyttelse (asyl) i Norge, og ikke har fått søknaden sin endelig avgjort.»³ En person er ikke lenger asylsøker når han eller hun har fått endelig avslag på asylsøknaden. Om de får negativt svar, må de reise ut av Norge. Om de får positivt svar får de oppholdstillatelse som flyktning eller på humanitært grunnlag.⁴

1.1.2 Hva vet vi om medfølgende asylsøkende barn?

Barn som søker asyl sammen med familien sin, kalles ofte *medfølgende barn*.⁵ Tallet på antall asylsøkerbarn i Norge har vært økende, og i mars 2016 var det oppe i 5 847 som bodde på norske mottak, sammen med familie.⁶ For 908 av barna med familie er det gått minst tolv måneder siden de søkte om asyl. Noen av de har ventet i flere år.⁷ Ventetiden for familiene vil variere mye fra familie til familie. På mottakene er det mange familier som venter på svar på asylsøknaden. I tillegg har noen fått tillatelse, og venter på å få bostedskommune, noen har også fått avslag til klagebehandling, eller utsendelsesplikt, og en liten andel har henlagt/trukket/annen status eller manglende registrering.⁸ Dette kan føre til at opp mot flere år av barnas oppvekst må tilbringes på asylmottak, og store deler av den med status som asylsøker. Jeg vil videre i denne undersøkelsen komme mer tilbake til hva det innebærer å ha status som asylsøker når det gjelder rettigheter, tilbud og hvilken videre betydning usikkerheten og midlertidigheten kan ha for barna.

³ Utlendingsdirektoratet (a)

⁴ Ibid.

⁵ NOU 2011:10 237

⁶ Tall fra UDI, hentet fra Digernes, Anita Grønningsæter, 2016: 16.april

⁷ Ibid.

⁸ NOU 2011:10 237

1.1.3 Hva er et ordinært desentralisert mottak?

Det mest vanlige er at familier bor i desentralisert mottak i kommunene. «Det vil si at beboerne bor i vanlige hus ute i bydelene, i leiligheter og hybelhus.»⁹ Dette til forskjell fra sentraliserte mottak, som er større bygninger hvor mange familier eller andre asylsøkere bor sammen. I tillegg finnes det i Norge flere akuttmottak, transittmottak, tilrettelagte avdelinger og omsorgssentre hvor enslige mindreårige bor.¹⁰ Utgangspunktet i denne undersøkelsen er derimot kun barn på ordinære, desentraliserte mottak.

1.1.4 Hva er en barnebase?

I tillegg til den hjelp og støtte foreldrene kan få til barneomsorgen på mottaket, vil mange trenge en hjelp i form av såkalte barnebaser som mottaket driver. Her kan foreldrene komme å være sammen med barna. Om barna er mellom to år til grunnskolealder skal de kunne få et tilrettelagt tilbud på minst tre timer per dag, mandag til fredag.¹¹ Tilbudet skal bidra til en variert og meningsfull hverdag for barna som bor på mottak. Det skal også sikre at barna har et tilbud når foreldrene eventuelt deltar på andre tiltak. Fra året barnet fyller 4 år kan kommunene motta tilskudd om de tilbyr heldags barnehageplass til asylsøkerbarna.¹²

1.1.5 Hva er en flyktningbarnehage?

En flyktningbarnehage er en barnehage for nyankomne flyktning- og asylsøkerbarn.¹³ De har stort fokus på å skape et trygt miljø for barn og foreldre. De vektlegger familieperspektivet i stor grad, driver foreldreveiledning, og tilbyr et traumebevisst læringsmiljø for barna, der leken har en sentral plass. Tanken er at barnehagen skal fungere som en brobygger til neste barnehage, skole og det norske samfunnet. Det er også ønskelig at barna skal utvikle et positivt forhold til mangfold i egen og andres kulturbakgrunn. Barna skal i utgangspunktet gå kun ett år i

⁹ Kristiansand kommune, 2016

¹⁰ Utlendingsdirektoratet (b)

¹¹ Utlendingsdirektoratet (c)

¹² ibid.

¹³ Aanundsen & Spikkeland (hentet 2016)

flyktningbarnehagen, før de begynner i vanlig, norsk barnehage¹⁴ eller på skole i eget nærmiljø.¹⁵

1.1.6 Hva er en mottaksskole?

Asylsøkerbarn har i utgangspunktet samme rett på opplæring som andre barn (se 1.4). Mottaket skal sikre at barna blir meldt inn i grunnskolen.¹⁶ Kommunen skal gi de skoleplass hvis det er sannsynlig at de får oppholdstillatelse, eller at det vil ta lenger enn tre måneder før de får behandlet asylsøknaden.¹⁷ I de kommunene som ikke har mottaksskole skal barna få begynne i vanlig skole, med tilpasset opplæring, med ekstra språkopplæring.¹⁸

1.1.7 Hvordan helsetilbud får asylsøkerbarna?

«Helsestasjons- og skolehelsetjenesten har ansvar for det helsefremmende og forebyggende arbeidet rettet mot alle barn og unge mellom 0-20 år og deres foreldre.»¹⁹ Denne tjenesten gir et lavterskeltilbud for like helsetjenester for alle barn og unge uavhengig av deres bakgrunn. Helsestasjons- og skolehelsetjenesten har også en unik mulighet til å være tilgjengelige, jobbe forebyggende og identifisere de som trenger tilbudene mest. På noen helsestasjoner (slik som i denne undersøkelsen) har de organisert tjenestene slik at det er én bestemt helsesøster som er ansvarlig for alle flyktninger og nyankomne innvandrere. Da er det viktig å også utarbeide tilbudene inn mot denne brukergruppen, deres behov og særlige utfordringer.²⁰

1.2 Problemstilling og forskningsspørsmål

Jeg har utforsket følgende problemstilling:

«Hvilke utviklingsmuligheter har medfølgende asylsøkerbarn i Agder?»

¹⁴ Når jeg her, og senere, snakker om *vanlig* norsk barnehage, viser jeg til barnehager som omfattes av barnehageloven (2005), med krav til utforming, innhold og bemanning. Jeg mener også barnehager hvor barna treffer norske barn, og som er lagt opp til at barna skal kunne gå i fram til skolealder.

¹⁵ Aanundsen & Spikkeland (hentet 2016)

¹⁶ Utlendingsdirektoratet, 2011

¹⁷ Haugli & Svolsbru, 2016

¹⁸ Aamodt, 2016

¹⁹ Nasjonal strategi om innvandreres helse 2013-2017, 2013

²⁰ *ibid.*

Denne problemstillingen er utforsket gjennom forskningsspørsmålene;

1. Hvilke utviklingsmuligheter gir barnebasen, flyktningbarnehagen og mottaksskolen?
2. Hvem er viktige aktører for utviklingsstøtte?
3. Hva kan begrense asylsøkerbarnas utviklingsmuligheter?

1.3 Avgrensning og presisering

En undersøkelse om familieliv, omsorg og utvikling kan legges opp på en rekke forskjellige måter. Jeg vil i denne undersøkelsen diskutere muligheter for utvikling for barn som bor på asylmottak og søker asyl i Norge. Asylsøkerbarna jeg tar for meg er kommet hit sammen med minst én av sine foreldre og bor på ordinært, desentralisert mottak. Eventuelle søsken vil ikke nevnes i barnets økologiske nettverk i denne undersøkelsen, fordi at mulighetene for utviklingsstøtte ville vært avhengig av alder på søsken. Undersøkelsen tar utgangspunkt i samtaler med én ansatt på ett mottak, én helsestasjon, én mottaksskole, én barnebase og én flyktningbarnehage, i ulike kommuner i Agder. Jeg drøfter alle forskningsspørsmålene i lys av en økologisk tilnærming (se kapittel 3). Barnets utviklingsmuligheter kan forstås som sammensatt av barnets individuelle egenskaper og miljøets egenskaper (Borge, 2015:15). Genetiske og biologiske forhold kan være med å sette noen forutsetninger og føringer for barnets utviklingsmuligheter (ibid.:157), men jeg vil i denne undersøkelsen konsentrere meg om de ytre rammene, og samspillet med viktige aktører i barnas liv.

1.4 Barnekonvensjonen som et juridisk rammeverk

FNs konvensjon om barns rettigheter av 20. november 1989, ble ratifisert av Norge den 8. januar 1991, og fungerer som et retningsgivende og veiledende dokument.²¹ Den er overordnet de norske lovene. Barnekonvensjonen er skrevet for å sikre alle barns rettigheter, og for å sikre en viss kvalitet på for eksempel skoletilbud og helsetilbud. Siden loven er inkorporert i norsk lov finner vi også igjen bestemmelsene fra barnekonvensjonen i de norske lovene, for eksempel opplæringsloven og helse- og omsorgstjenesteloven. Konvensjonen påpeker at partene (her; norske myndigheter) skal respektere og sikre de rettigheter som er fastsatt i denne konvensjonen, og at de skal «(...) sikre at de institusjoner og tjenester som har ansvaret for

²¹ FNs barnekonvensjon, 1989

barns omsorg eller beskyttelse, retter seg etter de standarder som er fastsatt av de kompetente myndigheter, særlig med hensyn til sikkerhet, helse, personalets antall og kvalifikasjoner samt kvalifisert tilsyn.»²²

Enkelte av artiklene i konvensjonen har spesielt fokus på barns muligheter for utvikling. Artikkel 27 sier at alle barn har rett på en «(...) levestandard som er tilstrekkelig for barnets fysiske, psykiske, åndelige, moralske og sosiale utvikling»²³ Det står også at «Foreldre eller andre som er ansvarlige for barnet har det grunnleggende ansvaret for å sikre, innen sine evner og økonomiske muligheter, de levekår som er nødvendig for barnets utvikling».²⁴ I samsvar med nasjonale forhold og innenfor rammen av sine midler, skal partene treffe egnede tiltak for å hjelpe foreldre og andre som har ansvaret for barnet til å virkeliggjøre denne rettighet. De skal ved behov sørge for materiell hjelp og støttetiltak, særlig med hensyn til mat, klær og bolig.²⁵ I tillegg til foreldrene er det flere voksne som har jevnlig kontakt med barna, og som kan bidra til et støtteapparat rundt asylsøkerbarna og deres behov og utfordringer.

Noen av artiklene legger vekt på betydningen av utdanning og fritid. Artikkel 28 i barnekonvensjonen sier at alle barn har rett og plikt til grunnutdanning. Videre sies det i artikkel 29 at utdanningen skal ha som målsetting å blant annet «(...) utvikle barnets personlighet, talenter, og psykiske og fysiske evner så langt det er mulig». Ifølge artikkel 31 skal alle barn også ha rett på hvile og fritid, og kunne delta på lek og fritidsaktiviteter som er tilpasset deres alder.²⁶

Barneombudet påpeker at barnekonvensjonen gjelder for alle barn som bor i Norge. Det er enkelte rettigheter asylsøkerbarna ikke har, som rett til barnehageplass, fastlege og videregående opplæring. Barneombudet ønsker derimot at dette er rettigheter også barna på mottak skal ha. De mener også at ventetiden på asylmottak bør være kortest mulig.²⁷

²² FNs barnekonvensjon, 1989, artikkel 3

²³ FNs barnekonvensjon, 1989, Artikkel 27

²⁴ ibid.

²⁵ ibid.

²⁶ FNs barnekonvensjon, 1989, Artikkel 31

²⁷ Barneombudet, 2016

1.5 Oppgavens oppbygning

I innledningen har jeg først redegjort for bakgrunnen og aktualiteten av undersøkelsen. Kapittelet har også hatt til hensikt å klargjøre for noe grunnleggende kunnskap, og forklare noen ord som blir brukt senere i oppgaven. Problemstillingen, med underliggende forskningsspørsmål ble presentert, med en utdypende forklaring av avgrensning og presisering. Barnekonvensjonen har blitt forklart som et grunnleggende juridisk rammeverk, da den tar for seg alle barns rettigheter, asylsøkerbarn inkludert.

I neste kapittel, kapittel 2, tar jeg for meg et utvalg av relevant forskning om asylsøkerbarn, fra nyere tid. Den omhandler spesielt levekår, psykiske helse og traumer, samt barnehage- og utdanningsmuligheter for asylsøkerbarn.

I kapittel 3 tar jeg for meg den mest brukte teorien jeg bruker videre i analysen. Jeg forklarer kort traumebevisst omsorg, og utviklingsstøtte. Jeg forklarer også Bronfenbrenners økologiske utviklingsmodell som et teoretisk rammeverk for hele oppgaven.

Kapittel 4 er en gjennomgang av metoden for hele forskningsprosessen, fra første tanker om tema og valg av metode, til fremgangsmåte for datainnsamling og analyse. Jeg gjør også rede for den metodiske tilnærmingen i undersøkelsen. Jeg presenterer utvalget med alle fem informantene, og gjør rede for noen etiske betraktninger ved undersøkelsen.

I kapittel 5 gjør jeg analyse og drøfting. Jeg presenterer utdrag av informantenes uttalelser og knytter de opp mot teori og tidligere forskning. Samtidig drøftes det i sammenheng med undersøkelsen analytiske forskningsspørsmål.

Kapittel 6 er undersøkelsens siste avsluttende og refleksjoner. Her oppsummerer jeg hele undersøkelsen med utgangspunkt i forskningsspørsmålene. Videre kommer jeg med noen tanker om muligheter for videre forskning, og til slutt noen siste ord til ettertanke.

KAPITTEL 2 – TIDLIGERE FORSKNING

For å gjøre en undersøkelse som denne kan det være en fordel å kjenne noe til feltet på forhånd, både når det gjelder juridisk og politisk rammeverk, teori og tidligere forskning. En slik forkunnskap kan ha påvirket mitt videre arbeid på ulike måter. Det kan blant annet ha hjulpet meg til å se teoriutvikling i mitt eget intervjumaterialet (Dalen, 2011:16). Av tidligere forskning på dette temaet er det først og fremst norsk forskning som er relevant, da det er asylsøkerbarn i

Norge som er av interesse i denne undersøkelsen. Noe av forskningen jeg har sett på omhandler også enslige mindreårige asylsøkere, som er kommet til Norge uten omsorgspersoner. Temaet blir da noe ulikt, men problematikken de har fokusert på i noen av undersøkelsene er likevel noe av det samme. Det omhandler barn som søker asyl i et ukjent land. De har hatt en vanskelig fortid, men også asylsøkersituasjonen og belastningene som kommer av denne kan være utfordrende. Berit Berg har vært medredaktør i forskningsrapporten «Levekår for barn i asylsøkerfasen» (2015), og boka «Asylsøker- i velferdsstatens venterom» (2012), som bygger på en samling av flere bidrag av forskere med mangeårig erfaring og forskning på feltet. Berit Berg skriver i sistnevnte at det har vært et økende omfang av forskning om asylsøkeres- og flyktningers hverdagsliv og levekår de siste par tiårene, hvor hun selv har kommet med en del bidrag. Boken omhandler i utgangspunktet lite om mindre barn i asylmottak, med unntak av kapittelet «Små barn i asylmottak» skrevet av Kirsten Lauritsen. Lauritsen tar i dette kapittelet for seg mye av det samme som kommer fram i hennes bidrag i «Levekår for barn i asylsøkerfasen», fra 2015. Jeg vil videre i dette kapittelet gjøre rede for noe av forskningen i rapporten til Berg & Tronstad (2015), samt annen relevant forskning jeg har funnet på temaet.

2.1 Levekår og mestring

Oppfølgingen av Stortingsmeldingen «Barn på flukt» (2011-2012), som jeg viste til i innledningen (kapittel 1), var bakgrunnen for rapporten «Levekår for barn i asylsøkerfasen» (2015). Undersøkelsene som rapporten bygger på har tatt for seg alle barn som søker asyl- både med eller uten omsorgspersoner. Jeg vil kun se på forskningen om barn som søker asyl med omsorgspersoner, siden den er mest relevant for denne undersøkelsen. Formålet med rapporten var å kartlegge og identifisere omfanget av kvaliteten av tjenester og tiltak til barn i asylsøkerfasen. Hovedtemaene de har tatt for seg er omsorgssituasjonen, boforhold, oppfølging, aktivitetstilbud, sosiale nettverk og informasjon/medbestemmelse (Berg & Tronstad, 2015). Undersøkelsen tar for seg *asylbarn* (til forskjell fra *asylsøkende* barn) i store deler av rapporten. Derfor vil jeg bemerke at dette kan både være barn som venter på svar på asylsøknaden, òg de som har fått innvilget asyl i Norge, eller de som har fått endelig avslag og venter på retur.

Undersøkelsen viser blant annet at omtrent 9 av 10 asylbarn oppgir at de har venner (Tronstad, 2015:46). 59 % oppgir at de har venner de kan snakke med om de har det vanskelig. Begge andelene samsvarer godt med det andre norske barn svarer på lignende undersøkelser (ibid.). Breddeundersøkelser viser også at lang ventetid på asylmottak etter avslag, som videre også kan påvirke foreldrenes psykiske helse, er den faktoren de har undersøkt som ofte

indikeres som en svært negativ kontekst for barnas oppvekst (Valenta, 2015:98). Siden asylsøkere har klagemuligheter, kan de likevel fortsatt være asylsøkere i denne perioden, før eventuelt endelig avslag, eller innvilget oppholdstillatelse (se 1.1.1). Dette er i tråd med også de kvalitative undersøkelsene og tidligere forskning. Det kommer også frem at arenaer som skole og barnehage bidrar til å avlaste familiene, skjerme barna og normalisere barns tilværelse, i denne tiden (ibid.) Flere funn fra forskningsrapporten kommer fram under de videre underkapitlene (2.2; 2.3; 2.4).

Lidén, Seeberg & Engebrigtsens «Medfølgende barn på asylmottak – livssituasjon, mestring, tiltak» (2011:154ff) har hovedsakelig tatt for seg tre hovedpremisser for mestring: foreldreskap, sosialt nettverk og tilgang på velferdsgoder. Under første premiss skriver de at både denne undersøkelsen og forskning generelt viser at foreldrene spiller en vesentlig rolle for barns mestringsevne. De bruker i denne undersøkelsen ordet *mestringsevne*, mye på samme måte som jeg videre i min undersøkelse bruker *utviklingsmuligheter*, og spør seg hva som bidrar til at barn klarer godt seg videre i livet, når de har vært utsatt for vanskelige opplevelser og utfordringer. «Vi forstår barns sosiale, språklige og faglige kompetanse, samt deres sosiale nettverk som vesentlig for å forstå hvordan barn greier seg i vanskelig livssituasjon.» (Lidén, Seeberg & Engebrigtsen, 2011:10) Videre skriver de at «(...) myndighetenes viktigste oppgave er å organisere mottaket og reglene rundt asylsøkere slik at asylsøkende foreldre får støtte til å håndtere foreldrerollen. Trangboddhet, dårlig økonomi, usikkerhet om fremtiden og tiltakende passivitet er sider ved asylsøkeriltværelsen som kan gi psykiske reaksjoner som hindrer foreldre i å være støttespillere for sine barn.» (ibid.:156). De skriver videre at passiviteten de opplever skyldes at foreldrene har svært dårlige muligheter til arbeid eller studier, og det tilbys lite annen sysselsetting ut over 250 timer norskopplæring. Forskningsrapporten legger videre betydelig vekt på at barna må få gå i barnehage, og på grunnskole, for å gi de gode muligheter for mestring. De skriver også at det er viktig med kvaliteten på disse tilbudene, selv om Lidén, Seeberg & Engebrigtsen (2011) har ikke forsket noe videre på dette. De skriver også at de finner lite norsk forskning på dette. «Barnas sosiale nettverk er en av de viktigste faktorene for at de skal mestre ventetiden i mottak. (...) De kontaktene de etablerer i barnehage og etter hvert skolen er med på å normalisere livet deres og lærerne og kameratene utgjør ofte de eneste sosiale relasjonene for barna utenfor mottaket.» (ibid.:156). I tillegg vurderer de mottaksansatte i denne undersøkelsen fritidsaktiviteter som veldig viktig for sosiale nettverk og sosial og kulturell integrasjon. Slike aktiviteter styrker også allmenne ferdigheter, selvfølelse og initiativ, som er nyttig for mestringen enten de blir i Norge, eller ikke (ibid.).

En noe eldre forskningsrapport, utgitt på oppdrag fra UDI, er skrevet av Ayako Tsuda (1994). Jeg har likevel valgt å vise til denne, da den er svært relevant for min problemstilling, og jeg oppfatter de fleste konklusjonene hun presenterer som like aktuelle i dag. Rapporten, «Barn og unge i statlige mottak», skulle kartlegge arbeidet som var rettet konkret mot barn og unge på asylmottak (ibid.). Hun har også presentert forslag til konkrete tiltak for å styrke barn og unges oppvekstvilkår i mottaksfasen. Det Tsuda i denne rapporten betegner som den viktigste konklusjonen, er at barna og ungdommene i asylsituasjonen har et stort behov for trygghet. Alle barn er sårbare, og asylsøkerbarn sine liv har i tillegg vært preget av mye usikkerhet, utrygghet og ustabilitet i forbindelse med flukt og asylsøkertilværelsen. De har derfor et stort behov for omsorg og støtte fra betydningsfulle voksne i oppveksten. Å kjenne tilhørighet til sine foreldre, venner og barnehagen eller skolen, gir barnet en følelse av trygghet. Den i utgangspunktet utrygge asylsituasjonen gir et særlig behov for strukturerende elementer i livet. Tsuda skriver videre at foreldre er den viktigste trygghetskilden for barn, og de som skaper mest kontinuitet i barnets oppvekst. Foreldrene bør få hjelp og støtte til å fremstå som aktivt medvirkende og deltagende voksne i hverdagen, og ikke som passive mottakere av ytelser. På denne måten skapes det trygge, stabile og stimulerende omgivelser på mottaket. Til slutt uttrykker hun viktigheten av å forsøke å korte ned ventetiden på mottaket, da den lange og usikre ventetiden øker belastningen for barn og unge (ibid.).

2.2 Psykisk helse og traumer

Forskning og kunnskap om innvandrers grupper helse (både fysisk og psykisk), er ifølge Helse- og omsorgsdepartementet²⁸ mangelfull og fragmentert. En oversikt over forskningen på innvandrers helse i Norge viser at de fleste studiene ikke skiller mellom for eksempel ulike innvandrers status og bo- og oppholdstid i Norge. I tillegg er spørreskjemaundersøkelser sjelden tilpasset innvandrers befolkningen hverken metodisk eller språklig, derfor vil svarprosenten være lav.²⁹

Tronstad (2015) skriver at levekårsundersøkelsen «Levekår for barn i asylsøkerfasen» viser at barn i asylsøkerfasen har høyere andel med sosiale og psykiske problemer enn andre norske barn i Norge. Den viser også at to av tre asylbarn bekymrer seg for fremtiden. De som

²⁸ Nasjonal strategi om innvandrers helse 2013-2017, 2013

²⁹ ibid.: 39

avventer svar på asylsøknaden, og de som har fått avslag, er de som er mest bekymret (ibid.). Det er videre nokså entydige funn om at en mest normaliserende hverdag er viktig for å motvirke bekymringer, stress og emosjonelle problemer (Berg et al., 2015:166ff). Barnehage, skole og fritidsaktiviteter blir nevnt som de mest sentrale normaliserende faktorene. Uten disse arenaene kan det også være vanskelig å oppdage barn som trenger ekstra bistand, om de bor på desentraliserte mottak. Det er også viktig at barna har andre voksne å prate med, da foreldrene ofte har mer enn nok med å håndtere sine egne bekymringer. I tillegg er det en ekstra utfordring å håndtere foreldrerollen i et nytt samfunn, uten tilstrekkelig hjelp og støtte (ibid.).

På oppdrag fra Utlendingsdirektoratet (UDI) og Helsedirektoratet har flere forskere samlet seg om en internasjonal rapport om asylsøkerbarns rett til behandling for traumer og en sosial (re)integrasjon inn i samfunnet: «Rehabilitation and social reintegration of asylum-seeking children affected by war and armed conflict» (Tonheim et al., 2015). Forskerne mener først og fremst at traumatiserte, asylsøkende barn må identifiseres som sårbare med én gang de kommer til Norge, og få egen oppfølging. Ifølge forskerne bør man sette de ansatte i enda bedre stand til å være oppmerksom på spesielle behov hos barn som er traumatisert. I tillegg bør man øke bemanningen, slik at de ansatte får mer tid i hverdagen til å snakke med barna når de har behov for det. De mener også at barna raskt bør komme inn i en normal hverdag og bli kjent med ikke-traumatiserte barn. Asylsøkende barn bør ha rett til barnehageplass, og få økonomisk støtte til å kunne delta på betalende fritidsaktiviteter som idrettslag og liknende utenfor mottaket de bor i (ibid.). Studien identifiserer også noen risikofaktorer for barnas utviklingsmuligheter, blant annet brutte relasjoner, å leve med foreldre som er traumatiserte eller lider av andre former for mentale problemer på grunn av krigsopplevelser, hindringer for sosial integrasjon i samfunnet, manglede behandling for traumer og en usikker og stressende hverdag (ibid.:129). Studien har også identifisert noen beskyttelsesfaktorer, som faste aktiviteter inne arenaer som skole og barnehage, deltagelse i faste fritidsaktiviteter, støttende og emosjonelt tilstedeværende foreldre, støttende andre voksne utenfor familien og jevnaldrende relasjoner, ikke minst gjennom etablering av sosiale nettverk med norske barn (i Norge) (ibid.). Det er omfattende, internasjonal forskning som støtter en sosial, økologisk tilnærming for å bedre psykososial livskvalitet for traumatiserte barn. Her viser Tonheim et al. (2015) til eksempler internasjonalt, med Fernando & Ferrari (2013), Betancourt et al. (2008), Boothby et al. (2006) og Ungar (2005). De mener likevel at det i den vestlige verden er lite evidensbasert forskning på effekten av rehabilitering og integrering som gjøres av traumatiserte barn (Tonheim et al., 2015).

2.3 Barnehage

Lauritsen (2015:113-114) skriver at det ofte tas for gitt at foreldrene tar seg av de minste barna, og at arbeidet med disse derfor er nedprioritert. Undersøkelsene gjort i «Levekår for barn i asylsøkerfasen» styrker blant annet grunnlaget for å råde myndighetene til å gi tilbud om ordinær barnehage til små barn i asylmottak. Ca 97 prosent av 4- og 5-åringene i asylmottak går i barnehage, men bare 54 prosent av 2- og 3-åringene har barnehageplass ifølge denne undersøkelsen (Berg et al.2015:171). Mange av disse barna får også bare halvdagstilbud. Både mottaksansatte og representanter fra vertskommunene mener det er et stort behov for barnehagetilbud for alle barn over 2 år (ibid.). Barnebaser kan ikke gi et fullverdig og likeverdig pedagogisk tilbud, sammenlignet med barnehagetilbudet til andre norske barn (Lauritsen, 2015). De innebærer en sosial og språklig isolasjon fra resten av samfunnet og fra andre barn i en normal situasjon. Videre står det i rapporten: «Dersom denne tida ikkje blir nytta til å lære norsk språk og bli inkludert i ein sosial og pedagogisk tilrettelagt samanheng og dei senere blir busett i Noreg, risikerer ein at barn får mangelfulle utviklingstilbod i lang tid, som samfunnet senare må setje inn store ressursar for å kompensere for.» (ibid.:114). Det har ikke bare betydning for barnas hverdag her og nå, men fungerer forebyggende for psykiske belastninger og styrker personlig og språklig utvikling fram mot de starter på skolen, enten i Norge eller i annet land (ibid.).

2.4 Utdanning

Berg et al. (2015:170) skriver at både det kvalitative og kvantitative materialet i «Levekår for barn i asylsøkerfasen» viser skole og utdanning som en viktig normaliserende faktor i asylbarnas liv. Undersøkelsene deres har vist at barna får et grunnskoletilbud raskt etter at de kommer til mottaket. Barna gir uttrykk for at de er motivert for å lære, og at de trives på skolen (ibid.). 87 prosent av de spurte i mottakene svarer at barna får skoleplass få uker etter ankomst, noen av disse får også plass etter et par dager (Valenta, 2015:83-84). Noen av barna går rett inn i ordinære klasser, mens andre kommer inn i innføringsklasse først. 97 prosent av utvalget svarer at asylsøkerbarna får like mange undervisningstimer som norske barn (ibid.).

2.5 Oppsummering

Mitt utvalg av tidligere forskning på feltet viser til mange faktorer som også fremkommer videre i min undersøkelse, og som jeg vil diskutere i kapittel 5. Den tidligere forskningen viser for det

første at den lange ventetiden mange asylsøkerbarn må igjennom er svært belastende i seg selv. Den fører ofte til bekymring, stress og emosjonelle problemer. Traumatiske opplevelser og en dårlig psykisk helse blant enten asylsøkerbarna selv, eller deres foreldre, kan være med å påvirke barnas utviklingsmuligheter. Å gi foreldrene tilstrekkelig hjelp og støtte kan hjelpe de med å være gode støttespillere for sine barn. Videre blir barnehage- skole- og fritidstilbud lagt vekt på for å gi barna en normaliserende hverdag, som gir gode muligheter for mestring. Her nevnes både voksne ansatte og jevnaldrende venner som viktige aktører for å gi barnet ett sosialt nettverk og bidra til kulturell integrasjon. Alt dette kan bidra til omsorg, støtte og struktur som gir barna en følelse av trygghet. Det blir også av flere påpekt at oppvekstvilkår og utviklingsmuligheter er viktig uavhengig av om barna får innvilget oppholdstillatelse eller om de skal ut av landet.

2.6 Hva kan jeg bidra med til denne forskningen?

Jeg har i min undersøkelse et spesielt fokus på asylsøkerbarnas utviklingsmuligheter. I tillegg har jeg en økologisk tilnærming, og ser problemstillingen spesielt i lys av teorier om traumebevisst omsorg og utviklingsstøtte. Blant andre Lidén, Seeberg & Engebriksen (2011) skriver at det er behov for ytterligere kunnskap fra undersøkelser med et teoretisk utgangspunkt, på dette feltet.

KAPITTEL 3 - TEORETISK RAMMEVERK

Jeg vil i dette kapittelet gi en kort redegjøring for et utvalg av relevant teori som anvendes i dataanalysen i kapittel 5. Teori kan forstås som et analytisk og fortolkende rammeverk, for å forstå og forklare betydningen av datamaterialet i undersøkelsen (Nilssen, 2012). Jeg vil starte med å redegjøre for noe av teorien om *traumebevisst omsorg* og *utviklingsstøtte*. Jeg vil også forklare ord og begreper som *zone of proximal development* og *scaffolding*, og til slutt Hafstad og Øvreeides (2011) omsorgstriade. Jeg vil deretter presentere den økologiske utviklingsmodellen til Urie Bronfenbrenner, som er en sentral modell brukt mye i teori om barn og barnevern (Gulbrandsen, 2006). Modellen anvendes som en ramme for analyse av undersøkelsens problemstilling, og de underliggende forskningsspørsmålene. Teorien som presenteres her vil brukes aktivt i analysedelen, og vil utdypes i analysen der det er hensiktsmessig.

3.1 Traumebevisst omsorg

Howard Bath er mye brukt i teori om traumer og traumebevisst omsorg.³⁰ Han skriver at det de siste tiårene har blitt mer bevissthet omkring traumers påvirkning på barn, og derav også traumebevisst behandling (Bath, 2008). Han skriver at en stor del av tidligere teori på tema tar for seg hvordan terapeuter med lang utdanning kan drive omfattende behandling. Noe av teorien bygger også på en forståelse av at mye av behandlingen fra traumer kan foregå på andre arenaer som barna befinner seg på. Foreldre, lærere, og andre viktige personer i barnas liv kan alle være til støtte for disse barna. Traumene kan gi store utslag i barns utviklingsmuligheter, spesielt når traumene er fra tidlig barndom. Traumene kan påvirke hjernens stress-respons-system slik at barna fokuserer i første rekke på å være trygge, før fokuset kan rettes mot mer utviklingsfremmende interesser og aktiviteter. De gjør en kontinuerlig vurdering av miljøet de befinner seg i for å sjekke potensielle kilder til fare (ibid.). Det traumatiske stresset kan gi utslag i en nedbrutt evne til å regulere impulser som sinne og frykt (Van der Kork, 2005, referert i Bath, 2008). Barna trenger voksne som forstår hvilken påvirkning deres tidligere opplevelser kan ha på utviklingen, og som gjenkjenner den noen ganger krevende adferden den kan gi utslag i (Bath, 2008). Det er en tydelig konsensus om de kritiske faktorene eller terapeutiske pilarene som trenger å være til stede for en mulig behandling av traumene. De mest kjente av disse pilarene er; trygghet, relasjon, og affektregulering. Disse tre pilarene er fundamentale og universelle (ibid.).

Trygghet: Innebærer barnets opplevelse av å føle seg trygg, og ikke den objektive tryggheten (Bath, 2008). Barnet bør ikke utsettes for minner fra det som har vært utrygt tidligere, og bør få hjelp til å bli trygg til å takle følelsene sine. Barnet må også lære å skille en reell fare fra en opplevd fare (ibid.).

Relasjoner: Følelsen av trygghet avhenger også av gode relasjoner med noen som kan gi en slik trygghet (Bath, 2008). Det har lenge vært kjent at gode, nære relasjoner er nødvendig for barns

³⁰ For eksempel omtales to artikler av Howard Bath som blant Regionalt ressurscenter om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging (RVTS sør) sine grunnlagsartikler. Bath sitt arbeid er også sentralt på nettsiden *traumebevisst.no* (RVTS sør sin kompetanseweb)

utvikling, men også solid forskning fremmer gode relasjoner som det mest sentrale for å hjelpe traumeutsatte barn (ibid.).

Affektregulering: Komplekse traumer kan gi en feilregulering av følelser og impulser (Bath, 2008). Det er derfor viktig av barna lærer å regulere følelsene sine på en annen måte. De voksne må være villig til å hjelpe barnet med å redusere eller regulere følelsene når de er ute av kontroll, istedenfor å irettesette barnet på andre måter. Omsorgsgiverne og andre viktige personer i barnas nettverk bør hjelpe barnet å adressere negative følelser, slik at det kan utvikle positive emosjonelle responser, slik som glede, lykke og følelsen av trygghet (ibid.).

3.2 Utviklingsstøtte

For å forklare begrepet om «utviklingsstøtte», og betydningen for barnets utvikling, har jeg hentet mest inspirasjon til teori fra Hafstad & Øvreeide (2011). Jeg har også brukt noe teori fra Sagatun (2005), Vygotsky (1978), og Ulvik (2009).

Hafstad & Øvreeide (2011) forklarer utviklingsstøtte som en enestående evne barnet har til å utvikle seg, men som samtidig preges av sårbarheten i relasjonene som barnet er avhengig av. Foreldrene er de viktigste for å gi omsorg og utviklingsstøtte, men flere andre aktører bidrar etter hvert. Erfaringene barnet har med andre blir likevel også som regel filtrert og forstått ut fra relasjonen barnet har til foreldrene. «Denne relasjonen vil for de fleste barn danne kjernen i hvordan dets forhold til verden og seg selv utvikles» (ibid.:42). Kommunikasjon er avgjørende for barnets utvikling (Hafstad & Øvreeide, 2011). Både barnets kommunikasjonsevne, og foreldrenes evne til å ha et ansvarlig og overordnet perspektiv på sin egen kommunikasjon med barnet, kan være avgjørende for hvordan samspillet påvirker utviklingen. Når barnet mestrer noe, oppstår det nye utfordringer som bringer det stadig videre i utviklingen. Utviklingen kan foregå gjennom lek, læring og utprøving, slik at barnet kan mestre og forstå. Hafstad og Øvreeide (2011) nevner tre grunnleggende forhold for psykososiale utviklingsmuligheter i samspillet med andre:

Det første er aksept. Det å få bli «inkludert som den man er» (Hafstad og Øvreeide, 2011:43). Det innebærer også en gjensidig interaksjon, hvor barnet ved aksepten fra omsorgsgiverne gjenkjennes, blir kjent med seg selv, og regulerer sine følelser.

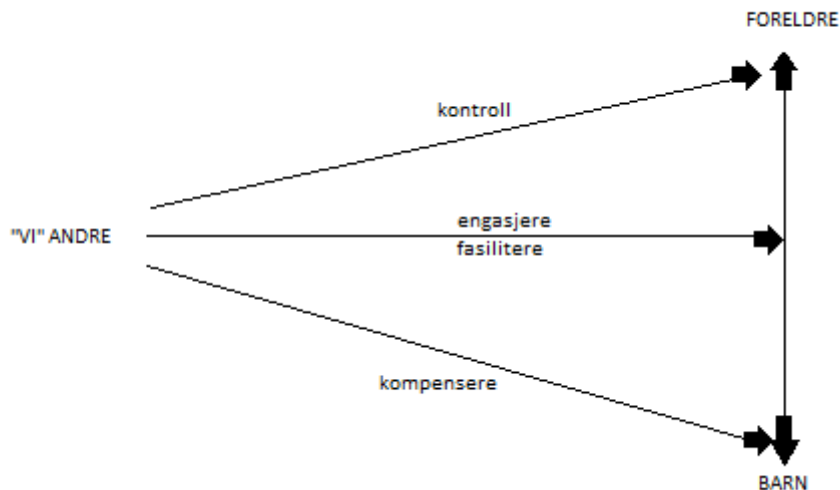
Det andre er struktur. Den gir en ramme og en retning for utfoldelse. Det er her en veiledende og tilretteleggende side i samspillet. Det blir viktig å skape trygghet, forutsigbarhet

og sette rammer innenfor tid og rom. «Behov og motiv hos barnet observeres og tolkes slik at disse kan veiledes, støttes og dekkes ut i fra barnets og foreldrenes ressurser.» (Hafstad og Øvreide, 2011:44).

Den tredje forholdet for psykososiale utviklingsmuligheter, er informasjon. Det innebærer emosjonell, kognitiv og språklig deltagelse i hverandres aktiviteter og opplevelser, for at barnet skal få kunnskap om verden og seg selv. Ved å støtte barnets intellektuelle og moralske utvikling, får det blant annet større evner til å leve i et fellesskap med andre (Hafstad og Øvreide, 2011).

Sagatun (2005) skriver om omsorg som utviklingsstøtte, og forklarer at utvikling følger som en naturlig konsekvens når omsorgen utføres på vanlig måte. Omsorgen har både til hensikt å ta vare på barnet her og nå, men også å føre barnet fremover, slik at det etter hvert vil bli i stand til å ta vare på seg selv, og fungere sammen med andre i det samfunnet det lever i (Andenæs, 2000b). Vygotsky (1978) skiller mellom barns *faktiske* og *potensielle* utviklingsnivå. Det faktiske utviklingsnivået er det barnet kan klare på egen hånd, mens det potensielle utviklingsnivået viser til hva barnet kan få til med støtte og veiledning fra en som kan mer. Vygotsky kaller avstanden imellom disse nivåene for sonen for nærmeste utvikling (*zone of proximal development*), for å forklare hvordan barnet ved kommunikasjon og samarbeid kommer seg fremover i utviklingen en sone om gangen. Et metaforisk bilde av en stillasbyggingsprosess (*scaffolding process*) kan illustrere hvordan en som kan mer, stiller sin kompetanse til rådighet for en som kan mindre (Wood et al., 1976). Det vil si at både foreldre, andre voksne og også andre barn kan stille sin kompetanse til rådighet for barnet i denne stillasbyggingsprosessen (ibid.). Det kreves en viss kjennskap til barnets utviklingsprosess, hvilke ferdigheter og kompetanse det har til å løse oppgaven, for å hjelpe barnet utfra der det er (Sagatun, 2005). Når andre barn kan gi utviklingsstøtte kan det derfor tenkes at det i stor grad vil være barn som er kommet én sone lenger i utviklingen.

Videre forklarer Ulvik (2009) at utviklingsstøtte kan forstås som en felles meningsskaping, som forhandles mellom barnet og dets relasjonspartnere. I en kontekstualisert forståelse av utvikling forstås barnet i den sammenheng det inngår i. Profesjonelle hjelpere inngår i sosiokulturelle aktiviteter som bidrar til barns utvikling, og på denne måten kan også ansatte i ulike tjenester bidra med utviklingsstøtte (ibid.) Hafstad og Øvreide (2011) viser dette gjennom hva de kaller en *omsorgstriade*:

Figur 1: *Omsorgstriaden* i Hafstad og Øvreide (2011:242, figur 13.1)

Foreldre-barn relasjonen forstås som den primære, men barnet må også knytte andre viktige relasjoner som kan bidra assisterende, informasjonsgivende, normsendende og kontrollerende (Hafstad og Øvreide 2011). 'Vi' andre i modellen viser til personer som «(...) direkte eller indirekte kommer nær, bistår og påvirker foreldre-barnrelasjonen.» (ibid.:243). Ved hjelp av modellen illustreres det hvordan 'vi' andre skal engasjere og tilrettelegge for foreldrenes samspill med barna. Samtidig skal 'vi' andre også kontrollere foreldrene, og kompensere for foreldrene der de ikke strekker til (ibid.). «Noen barn kommer imidlertid ikke inn i et tilstrekkelig utviklingsstøttende samspill. De møter særlige utfordringer, enten ved egne egenskaper som omgivelsene ikke forstår, i forhold ved omsorgspersonene, eller i livsbetingelsene forøvrig» (ibid.:15)

3.3 Bronfenbrenners utviklingsøkologiske modell

Bronfenbrenners utviklingsøkologiske modell har vært en av de mest kjente referansemodellene i utviklingspsykologien (Gulbrandsen, 2006). Den ble opprinnelig introdusert i 1979, men ble flere ganger videreutviklet fram til Bronfenbrenners død i 2005. I 1998 videreutviklet han (og Morris) modellen, til å ha fokus på at utviklingen også foregår i kontekst, og kalte den nå en bioøkologisk modell. Denne modellen tar for seg et økologisk og dynamisk perspektiv på menneskers utvikling gjennom livet. Den har fokus på samspillet mellom mennesker i større grad enn den tidligere mer individorienterte utviklingsøkologiske modellen, fra 1979. Det er i disse samspillene utviklingsprosesser settes i gang, vedlikeholdes, gis kraft og retning. Et samspill mellom mennesker defineres av at menneskene gjør noe

sammen (ibid.). Siden modellen har blitt videreutviklet flere ganger, vil jeg for enkelthets skyld i denne undersøkelsen konsekvent bruke det opprinnelige navnet på Bronfenbrenners modell: «den utviklingsøkologiske modell». Å se den økologiske tilnærmingen i forståelsen av en utviklingssammenheng blir sentralt i denne undersøkelsen, når jeg diskuterer barns utviklingsmuligheter. Jeg tar utgangspunkt i, og forklarer videre i analysen (kap. 5) at forståelsen av systemene må sees i en kontekst, med gjensidige påvirkninger mellom barnet og systemene rundt.

Wadel & Wadel (2007) skriver om sosiale relasjoner og om hvordan relasjonene er med på å påvirke og forme mennesker. De bruker også Bronfenbrenners modell som eksempel på et bilde der en kan se hvordan relasjonene har betydning for fokuspersonen i modellen, på ett tidspunkt i personens liv (ibid.:73). Noen relasjoner er nokså stabile, nære, varige og regelmessige, mens andre er mer sporadiske, formelle og mindre viktige. De første er gjerne de som kan være viktigst for en persons utvikling og identitetsbygging. Alle enkeltrelasjonene skaper til sammen et helt nettverk av relasjoner. Indirekte skapes det også *relasjonell påvirkning* da flere av personene i nettverket kan ha relasjoner og påvirke hverandre (ibid.:ff).

I tråd med Bronfenbrenners teori vil jeg i denne undersøkelsen beskrive et asylsøkerbarn som den utviklede fokuspersonen. En tegning av hele modellen kan fungere som et noe forenklet kart over forhold som kan være av utviklingsmessig betydning (Gulbrandsen, 2006). Dette vil jeg fremstille i analysen (kap. 5.1). Det blir svært viktig i denne undersøkelsen å ikke bare ta for meg barnets utvikling alene, men også se barnet i den konteksten barnet utvikler seg i. For å forstå hvordan samspillet mellom menneskene i systemene får betydning for barnets utvikling, må det også sees i den sosiale og kulturelle konteksten samspillet inngår i. Barnet må sees som en aktiv deltager i samspillet og konteksten det befinner seg i. Den utviklingsøkologiske modellen presenteres under med sine fem systemer: mikro-, meso-, ekso-, makro-, og tidssystemet (ibid.).

3.3.1 Mikrosystemet

«Et mikrosystem er et mønster av aktiviteter, sosiale roller og mellommenneskelige relasjoner.» (Gulbrandsen, 2006:53). Her har barnet direkte kontakt med et sted, og en sosial setting, hvor personer har direkte kontakt med hverandre (Gulbrandsen, 2006). Mikrosystemet består av flere arenaer som barnet samhandler med. Relasjonene til personene i barnets mikrosystem ses på

som veldig viktige for barnets utvikling, og Georg H. Mead kalte derfor disse personene *significant others*, eller (direkte oversatt) *signifikante andre* (Bø, 2000:27).

Om relasjonen er gjensidig kan man kalle det en dyade. Her snakker man oftest om mor-barn dyader, men det kan også være andre gjensidige relasjoner, som helst varer over lang tid og hvor personen forplikter seg med hensyn til barnets utvikling og ønsker barnets beste. En kan også ha flere aktører som retter oppmerksomheten mot hverandre i en triade, eller en tettrade, og så videre (Gulbrandsen, 2006).

I tillegg er det *aktiviteter og roller* som er viktige i mikrosystemet (Gulbrandsen, 2006). Aktivitetene bør være nokså regelmessige og kan tenkes i noen tilfelle å være faste rutiner som barnet utfører. De ulike aktørene i mikrosystemet har ulike roller. Her er det en gjensidighet da begge parter i relasjonen har en opplevelse av den rollen en innehar, og en forventning til den andres rolle. I møte med mor har barnet rollen som en sønn eller datter. I møte med læreren har barnet rollen som en elev. Når rollene gjennomsyses av anerkjente kulturelle forståelser i et samfunn, kan en se rollene i sammenheng med et makrosystem (ibid.) (utdypes under 3.3.4).

Rollene kan også sees mer i sammenheng med grupper i samfunnet, for eksempel en nasjonalitet (Gulbrandsen, 2006). Én kan inneha rollen som *nordmann*, og én annen innehar kanskje rollen som *syrrer*. Det kan være ulike opplevelser og forventninger knyttet til disse type roller også, selv om innholdet i de ofte er mer i endring. Hvilke roller en blir oppmerksom på kan variere ut fra hva en opplever som vesentlig for analysen av et gitt mikrosystem (ibid.). I analysen i denne undersøkelsen vil jeg knytte barnets rolle som asylsøker opp mot blant annet barnets opplevelse av utrygghet.

3.3.2 Mesosystem

«Et mesosystem omfatter forbindelser mellom to eller flere miljøer som den utviklede personen deltar aktivt i (...)» (Bronfenbrenner, 1979:25, referert i Gulbrandsen, 2006:58). Hvordan barnets ulike miljøer eller aktører samhandler med hverandre kan også ha betydning for barnets utvikling. Forbindelsen mellom foreldre og skole, hvor fokuspersonene er det felles bindeleddet, er et eksempel på en del av mesosystemet. I moderne barneomsorg har det blitt tillagt stor vekt på å etablere forbindelser mellom viktige mikrosystemer, spesielt for de yngste barn. Dette kan for eksempel skje ved at barnet de første dagene blir fulgt i barnehage eller til skolen av foreldrene sine. Senere kan det være foreldremøter og aktivitetsdager og lignende som bringer de to mikrosystemene sammen (Gulbrandsen, 2006).

3.3.3 Eksosystem

«Eksosystemet omfatter forbindelser og prosesser som finner sted mellom to eller flere miljøer der minst ett ikke har den utviklede personen som deltager, men som likevel indirekte påvirker prosesser i et miljø som omfatter fokuspersonen.» (Bronfenbrenner 1993:24, i Bronfenbrenner og Morris 1998:1017, referert i Gulbrandsen, 2006:59). Eksosystemet har først betydning i denne modellen om det er prosesser her som kan ha en utviklingsmessig betydning hos fokuspersonen. Dette kan som regel være vanskelig å vite sikkert, men forskning kan bli brukt til å styrke eller svekke slike hypoteser. Ofte blir foreldrenes tilknytning til arbeidslivet, eller manglende tilknytning til arbeidslivet, brukt som et eksempel i den utviklingsøkologiske modellen, på en indirekte faktor som regnes med å ha påvirkning på barnets utvikling. I Bronfenbrenner og Crouter, fra 1939 (referert i Gulbrandsen, 2006), forstås også politiske beslutninger og samfunnsmessige tiltak eller trender som er rettet mot barn og familier, som eksosystemer.

3.3.4 Makrosystem

Makrosystemet dekker og gjennomsyrrer de overenstemmelser vi finner i alle de andre systemene. Systemet er det som ivaretar det kulturelle aspektet, på kultur- eller subkulturnivå (Gulbrandsen, 2006). Systemet viser hvordan de øvrige samfunnsmessige forhold kan påvirke helt inn til mikronivå. Som eksempel kan vi tenke at Norge som et kristent, humanistisk og demokratisk samfunn gjennomsyrrer hvordan det meste ellers i samfunnet fungerer, og er med å regulere politikk, lovverk og normer (Bø, 2000). Makrosystemet kan derfor få betydning helt ned på mikronivå.

Når det forklares at de ulike aktørene i mikrosystemet innehar ulike roller (se 3.3.1), er det makrosystemet som gjennomsyrrer rollene med sine anerkjente forestillinger av forventningene til aktivitetene og rollene i samspillet (Gulbrandsen, 2006). Ofte gjennom offentlige myndigheters reguleringer av samfunnet og kulturer. Når samspillet foregår på en kulturelt anerkjent måte, og ikke kun innenfor én familie, snakker vi om makrosystemet. Det er dette som gjør at vi ofte tar for gitt hvordan noen roller er, og ofte ikke reflekterer videre over de. Makroprosesser kan enten komme «nedenfra eller «ovenfra» i et samfunn (ibid.). Det kan altså være en kultur som har oppstått i et samfunn av de menneskene som lever i det, eller det

kan være myndighetenes reguleringer i samfunnet som er med på å legge til rette for en kultur eller subkultur.

3.3.5 Tidssystemer

Bronfenbrenner forklarer tre type tidslinjer for å forstå utvikling (Gulbrandsen, 2006:64). Det første er en *personlig tidslinje*, fra en persons fødsel til død (eller i dette tilfelle; fra barn til voksen) (ibid.). I denne undersøkelsen vil jeg ikke fokusere på hvordan utviklingsløpet foregår, men heller drøfte de mange innvirkende faktorene i sammenheng med utviklingsmulighetene de kan gi barnet. Denne forståelsen vil prege drøftingen innad i alle de andre systemene, jeg vil derfor ta dette som en forutsetning, som kommer naturlig frem i analysen. Likevel vil jeg gjøre dette med å ta utgangspunkt i et asylsøkerbarns utviklingsmuligheter, en gitt tid i barnets liv, innenfor tiden barnet befinner seg i rollen som asylsøker. Systemene rundt barnet i den gitte tiden vil jeg tegne opp å forklare nærmere i analysekapittelet (kap. 5). Den andre tidslinjen til Bronfenbrenner er en historisk tidslinje, hvor personens livsløp og utvikling sees i kontekst av sin historiske epoke. Den tredje tidslinjen er en generasjonslinje, hvor fokuspersoen plasseres opp mot tidligere og etterfølgende generasjoner (ibid.). Disse to tidslinjene vil ikke bli drøftet i denne undersøkelsen, da de ikke er av betydning for å svare på problemstillingen.

Bronfenbrenner ønsker med sin modell å sammenfatte og forstå de mange innvirkende faktorene i en utviklingsprosess, og Gulbrandsen (2006) og Wadel & Wadel (2007) bruker et barn som fokuspersoen for å drøfte modellens ulike systemer. I analysen (kap. 5) vil jeg ved hjelp av datamaterialet knytte modellen spesielt opp mot asylsøkerbarn. Teorien om traumebevisst omsorg og utviklingsstøtte blir mer knyttet opp mot Bronfenbrenners systemer i analysen, hvor de ulike teoriene noen ganger vil underbygge hverandre, og andre ganger supplere hverandre. I analysen vil jeg se nærmere på mottaket, barnebasen, flyktningbarnehagen, mottaksskolen og helsestasjon som utviklingsstøttende arenaer med viktige aktører, som barnet har en relasjon til. I tillegg vil jeg drøfte de ulike aktørenes uttalelser omkring betydningen av foreldrene som utviklingsstøttende aktører.

KAPITTEL 4 – FORSKNINGSMETODE

Jeg vil i dette kapitlet redegjøre for en rekke valg jeg har stått ovenfor i denne forskningsprosessen, for best å belyse problemstillingen, og hvordan jeg har gått frem, og bearbeidet mine forskningsdata. Først vil jeg redegjøre for metodologien jeg har brukt, og hovedtema og avgrensning for oppgaven, med problemstilling og utdypende forskningsspørsmål. Jeg vil dermed vise hvordan jeg har gått frem for å få tilgang på informanter og hvordan jeg har kommet frem til undertemaer som belyser problemstillingen, og forskningsspørsmålene. Deretter presenterer jeg det endelige utvalget, og hvordan jeg har gått frem, og gjennomført intervjuene. Til slutt har jeg diskutert etiske betraktninger, og kvaliteten og gyldigheten, for hele forskningsprosessen og resultatene jeg skal fremstille helt til slutt i denne undersøkelsen.

4.1 Metodologisk refleksjon

Det er mange ting å tenke på, og ta hensyn til før en bestemmer seg for hvilke metode man vil bruke i forskningen. Ryen (2002:11) skriver at; «Den metodologien som er best med tanke på problemstillingen, er den man bør velge. Dette valget påvirker de valgene man står ovenfor senere i prosessene, og disse valgene er klart koblet til vitenskapsteori.» Jeg har gjennom studiene lært om både den kvalitative- og den kvantitative forskningsprosessen og hadde derfor god kjennskap på hvordan man kan drive forskning med begge disse tilnærmingene. Problemstillinger jeg synes var spesielt interessante, var problemstillinger som går i dybden på et tema. «Det kvalitative intervjuet er spesielt godt egnet for å få innsikt i informantenes egne erfaringer, tanker og følelser.» (Dalen, 2011). Dette er noe som står sentralt innen sosialt arbeid, og jeg visste nok derfor tidlig i prosessen at jeg ville bruke en kvalitativ tilnærming.

4.1.1 Det kvalitative forskningsintervju

«Intervjuet har som mål å innhente kvalitativ kunnskap, uttrykt med vanlig språk. Det forsøker ikke å kvantifisere» (Kvale, 1998:39). Med det menes det at det kvalitative intervjuets hensikt ikke er å få mest mulig data, men heller at en skal få dypere, god innsikt fra hver av informantene. Kvale(ibid.) beskriver det kvalitative forskningsintervjuet på to måter; som en gruvearbeider som vil hente frem verdifulle metaller opp i dagen, eller en reisende som skal gjenfortelle sine historier ved hjemkomsten. Mens gruvearbeider metaforen betegner en allmenn oppfatning innen moderne samfunnsvitenskap, hvor gullet/datamaterialet hentes opp,

henviser reisemetaforen mer til en postmoderne konstruktiv oppfatning av forskningen gjennom samtaler (ibid.). Den siste metaforen viser også til hvordan den reisende/intervjueren kan tolke samtalene, og presentere det han oppfatter som det viktigste fra samtalene, når de gjenfortelles. Dette vil jeg komme tilbake med å forklare *intervjueffekten* (under 5.7). I tillegg synes jeg det er viktig å påpeke at et intervju skiller seg fra en vanlig samtale, med at intervjueren definerer og kontrollerer situasjonen (ibid:21).

4.1.2 Hermeneutisk forståelse

Hermeneutikken danner grunnlag for vitenskapsteorien, og forståelsen og fortolkningen, som er så viktig i den kvalitative forskningen (Dalen, 2011). En skal søke å få tak i en dypere mening med å sette uttalelsene fra intervjuene i en større sammenheng eller helhet. Den større sammenhengen kan også knyttes opp mot og gi mening til de enkelte uttalelser. Vekslingen mellom deler(enkeltuttalelser) og helhet beskrives som en hermeneutisk sirkel (ibid.). På denne måten kan jeg diskutere uttalelsene fra intervjuene opp mot hverandre, teori, førforståelse og tidligere forskning. En annen forståelse kan være at en ikke beveger seg i en «evig sirkel», men heller bruker bilde på en spiral, i den forstand at den åpner for en stadig dypere forståelse av meningen (Kvale & Brinkmann, 2009:233).

I tillegg til å oppnå en dypere helhetlig forståelse av det jeg utforsker, ønsker jeg også å være fenomenologisk orientert i denne undersøkelsen. Jeg vil dermed i det neste avsnittet belyse hva et fenomenologisk perspektiv innebærer.

4.1.3 Fenomenologisk perspektiv

En fenomenologisk orientering er den mest utbredte innen kvalitativ forskning (Kvale & Brinkmann, 2009:44). Det brukes som et begrep for å forstå sosiale fenomener ut i fra informantenes egne perspektiver og beskrivelser. I forskningen skal man beskrive fenomener slik informantene opplever det, og man går ut i fra at det er det disse menneskene oppfatter, som er den viktige virkelighet (ibid.). «Et overordnet mål for kvalitativ forskning er å utvikle forståelsen av fenomener som er knyttet til personer og situasjoner i deres sosiale virkelighet» (Dalen, 2011:15). Jeg har vært opptatt av å få frem informantenes egne opplevelser, meninger og oppfatninger, og på den måten få tak i betydningen av informantens «livsverden» så presist og fullstendig som mulig. Ofte bruker man et ord som «livsverden» for hvordan man søker å nå inn i informantens daglige virkelighet, og hvordan han eller henne forholder seg til den;

«livsverdenen er verden, som man møder den i dagliglivet, og som den fremtræder i den umiddelbare og middelbare oplevelse, uafhængigt af og forud for alle forklaringer.» (Kvale & Brinkmann, 2009:47). Det mest sentrale skal være å få frem menneskets subjektive opplevelse (Dalen, 2011:18). «Det er viktig å huske at det er den som blir intervjuet, som er eksperten på seg selv, sin kunnskap, sin forståelse og sine følelser. Intervjuerens jobb er å få tilgang til dette, ikke påtvinge andre sine tolkninger, men få fram respondentens egne oppfatninger av den sosiale verden.» (Ryen 2002:106). Dette blir viktig både under intervjuene, og i ettertid gjennom hele analyseprosessen. I tråd med dette vil jeg videre i dette kapitlet forklare hvordan jeg har gått frem for å innhente informasjon, meningen, opplevelsene til informantene, om hvordan de ser på seg selv og sin arbeidsplass når det gjelder barnas vekst og utviklingsmuligheter. I denne undersøkelsen dreier det seg altså ikke om informantenes private livsverden, men hvordan de som fagpersoner og deres arbeidsplass er av betydning for barna. Det fenomenologiske perspektivet har også kommet fram av hvordan jeg har analysert datamaterialet, og at jeg hele tiden har vært kritisk til min egen forskningsprosess.

I en kvalitativ undersøkelse vil det alltid oppstå en *intervjueffekt* (Malterud, 2013:37-39). Det vil si at forskeren i noe grad påvirker forskerprosessen og det endelige resultatet. Selv om jeg har prøvd å unngå dette i størst mulig grad, ved ikke å stille ledende spørsmål, og holde meg selv i bakgrunnen, vil jeg i noe grad påvirke både datamaterialet jeg får, og hvordan jeg videre tematiserer, tolker og konkluderer ut fra datamaterialet. I selve intervjuet skjer dette blant annet i hvordan informantene forholder seg til meg under intervjuene, hvilke spørsmål jeg stiller, og hvordan jeg stiller dem. I tillegg påvirkes også forskningsprosessen videre av min førforståelse, tolkning av det som blir sagt og hva jeg vil vektlegge i min oppgave. Man kan ikke bli usynlig i materialet som produseres (ibid.).

4.1.4 Førforståelse

Førforståelsen jeg som forsker har med meg i arbeidet med undersøkelsen, omfatter meninger og oppfatninger jeg på forhånd har til det som skal studeres (Dalen, 2011). Førforståelsen er viktig for utvikling av forståelse og senere tolkning (Gadamer, 1984, referert i Dalen, 2011:16) Selv om jeg i flere år har interessert meg for tema om asylsøkerbarn, visste jeg når jeg nå skulle i gang med forskningen, at dette nå var blitt et svært dagsaktuelt tema. Flyktningstrømmen i 2015, og videre i 2016, gjorde at mange flere asylsøkerbarn kom til Norge nå, enn tidligere (Regjeringen, 2016). Mine tanker rundt dette var blant annet at jeg undret meg på om

asylsøkerbarnas oppvekstforhold i Norge, og deres muligheter for vekst og utvikling var blitt verre, i takt med økningen. Mange flere ville antageligvis få avslag på asylsøknaden nå enn tidligere, og økende press ville føre til lengre saksbehandlingstid. Spørsmål om hvordan dagens bosituasjonene er for barna, hvilke barnehage- og skoletilbud de får, og hvilke muligheter de har til aktiviteter og opplevelser, var tanker jeg gjorde meg, som har vært med på å forme spørsmålene i intervjuguiden. Dette var også noe av grunnen til at jeg følte det nå, mer enn noen gang før, var et veldig viktig tema å skrive om. Jeg ville være med å utvikle mer forskning på dette feltet, som kunne være av nytte og interesse for andre å lese, og lære mer om. Dalen (2011:16) skriver det slik: «Bevissthet om egen førforståelse gjør forskeren mer sensitiv når det gjelder å se muligheter for teoriutvikling i eget intervjumateriale».

4.2 Valg av tema

Det var mange spennende temaer jeg kunne tenke meg å skrive om, og jeg har lest mye interessant teori i forbindelse med dette. Utfordringer viste seg å ligge i hva det egentlig var jeg ville finne ut i min oppgave. Hvilke forskningsspørsmål ville jeg gå inn på, og hvordan kunne jeg finne fram til disse? Det var vanskelig å «begynne i riktig ende» og å begrense oppgaven og ikke skli over i en oppgave som fokuserte for mye på juss og rettigheter eller politikk, når jeg visste jeg ville skrive noe om asylsøkerbarn. Interessen min for å skrive om asylsøkerbarn har økt i forbindelse med studier, arbeid, og engasjement i Redd Barna. Kampanjen Redd Barna hadde i 2012 og 2013 som het «først og fremst barn»³¹ vekket stor interesse, og jeg visste nok allerede da at jeg kunne tenke meg å skrive noe på dette tema.

I søken etter inspirasjon og relevant teori har jeg brukt pensumbøker, litteraturlister i disse, tips fra professorer og veileder, og søking i bibliotekets database. «Tidsskrift for velferdsforskning», og relevante nettsider og rapporter har også hjulpet meg videre. På denne måten ville jeg skape en grunnleggende forståelse og oversikt over forskningsspørsmål som kunne være aktuelle for min oppgave, og dermed kunne jeg også finne ut av en interessant problemstilling med hensyn til tema.

Et av valgene jeg gjorde for å begrense tema var å kun fokusere på barnefamilier på desentraliserte mottak, fremfor for eksempel enslige mindreårige, eller andre type mottak. Jeg

³¹ Redd Barna, 2015

utelukket mindreårige asylsøkere mye på grunn at jeg har hatt en oppfatning av, etter å ha lest meg litt opp på tidligere forskning, at det er gjort mer forskning fra før omkring enslige mindreårige, enn på medfølgende barn, i Norge. Jeg ville derfor forske på noe jeg hadde inntrykk av var mindre «ferdigforsket». Når jeg vil ta for meg barnefamilier, med barn som er yngre enn omtrent 15-16 år, er dette for å begrense oppgaven fra før det er aktuelt å snakke om den siste ungdomstiden og videregående opplæring.

Videre utviklet problemstillingen seg til å handle om hvem og hva som kan bidra til vekst og utvikling for asylsøkerbarna. Jeg ville bruke Bronfenbrenners utviklingsøkologiske modell (Gulbrandsen, 2009) for å se på ulike forhold som påvirker barnet på ulike nivå, og hvordan medspillere i barnets nettverk kan bidra til å fremme vekst og utviklingsmuligheter. Først og fremst valgte jeg å se på barns utviklingsmuligheter i det daglige i samspill med ansatte i mottaksskole, flyktningsbarnehage, barnebase, og med jevnlig kontakt med helsesøster og barnefaglig på mottaket. Jeg har forsøkt å gjøre noen begrensninger i selve problemstillingen, i tråd med Ryen (2002) som skriver at en problemstilling ikke bør være for vid, da slike forskningsprosjekter kan bli for omfattende til at en klarer å gi svar på den. Problemstilling kan heller ikke kan bli for liten, da målet med problemstillingen er å avgrense til det man ønsker å utforske (ibid.:76). Problemstillingen jeg endte opp med til slutt lyder derfor slik:

«Hvilke utviklingsmuligheter har medfølgende asylsøkerbarn i Agder?»

Denne problemstillingen er utforsket gjennom forskningsspørsmålene;

1. Hvilke utviklingsmuligheter gir barnebasen, flyktningsbarnehagen og mottaksskolen?
2. Hvem er viktige aktører for utviklingsstøtte?
3. Hva kan begrense asylsøkerbarnas utviklingsmuligheter?

4.3 Planlegging og utførelsen av intervjuene

Det må noe planlegging til før en skal intervju en informant. Informasjonsskriv og intervjuguiden må være klart, samt må man ha avtalt tid og sted med de informantene man har kommet i kontakt med. Tilgang til informanter er noe som viste seg å bli veldig utfordrende og tidskrevende for meg i denne undersøkelsen. Dette skyldes at tema er svært dagsaktuelt. Jeg vil

i dette underkapittelet(5.3) beskrive hvordan jeg kom frem til de informantene jeg har fått tilgang til, og hvorfor jeg valgte å starte med en såkalt nøkkelinformant. Utvalget vil presenteres under 5.3.3. Jeg vil her også si litt mer om utarbeidelsen av en intervjuguide, forberedelse og gjennomføringen av intervjuene.

4.3.1 Tilgang og rekruttering av informanter

Jeg ville starte med en nøkkelinformant for å få mer kunnskap (Repstad, 2007), deretter ta kontakt med ansatte som møter asylsøkerbarna på ulike arenaer, og derfor har ulike innfallsvinkler til å svare på spørsmålene jeg stiller. Det ble derimot en hindring for oppgaven, at jeg måtte påvente alle intervjuer til etter at nøkkelinformanten jeg hadde valgt, hadde tid til å møte meg. Tiden var også spesielt kostbar for alle som jobber på dette feltet i disse dager. Derfor tok det svært lang tid å få nok informanter til forskningsprosessen. Begrunnelsen for hvorfor jeg har valgt å intervju ansatte framfor barn, eller foreldre har jeg utdypet under 5.4 (etiske betraktninger).

4.3.2 Utvelgelsen av utvalget

Jeg valgte å starte med å intervju en nøkkelinformant for å bli bedre kjent med hvordan arbeidet med asylsøkere i Norge er organisert, og hvilke aktører som deltar i arbeidet med barnefamiliene. Nøkkelinformanten ville kunne gi meg en oversikt, og kunne hjelpe med å tilspisse oppgaven rundt mer konkrete forskningsspørsmål (videre), som var spesielt interessant å fokusere på i oppgaven, og for å utarbeide intervjuguide til de andre informantene. Det følte helt nødvendig å starte med en nøkkelinformant i denne forskningsprosessen, fordi at feltet fortatt var noe ukjent for meg. Jeg trengte mer informasjon om hvilke stillinger de hadde i kommunen, og hvordan de jobbet opp mot disse familiene. Når jeg hadde slik informasjon kunne jeg gå videre med lage en ny intervjuguide til flere som jobbet direkte med familiene. De som sitter med den kunnskapen, tankene og erfaringene som jeg er ute etter er først og fremst de som jobber direkte med familiene, og da måtte jeg først vite hvem disse er. Jeg har lest meg noe opp på tilbud om barnebase og skoletilbud for barn i asylmottak, som gjorde at jeg ville høre med nøkkelinformanten min om ansatte her kunne være gode informanter til denne undersøkelsen.

Det viste seg at det å skrive om et så dagsaktuelt tema, skulle bli en stor utfordring. Første jeg ville starte å prate med var UDI-sør, men regions-direktøren informerte meg

etterhvert om at de på grunn av den store flyktningstrømmen for tiden hadde helt sprengt kapasitet på kontorene, og det derfor ikke var noen i UDI som hadde mulighet til å møtes for samtale.

Jeg ble derfor nødt til å starte i en annen ende. Jeg ble etter flere telefonsamtaler, med ansatte på feltet, kjent med at det fantes noe som het barnefaglig stilling på mottakene, og at denne personen kunne være en god nøkkelinformant. Etter å ha forsøkt å avtale intervju med en barnefaglig i ett mottak over lang tid, forstod jeg at jeg måtte gjøre et nytt forsøk på et annet mottak i Agder. Det var også økt arbeidsmengde som gjorde det vanskelig for henne, og jeg hadde begrenset med tid til å vente. Ventingen ble svært utfordrende når jeg selv hadde en tidsfrist for levering av undersøkelsen. Jeg måtte deretter skaffe meg en oversikt over hvilke kommuner som hadde ordinære asylmottak. Noen av disse var helt nyoppretta, som betydde begrensninger til hvilke erfaringer de ansatte hadde. Jeg begrenset meg til de som hadde hatt ordinære mottak i over ett år, og som ikke var lenger enn én time å reise, slik at det var praktisk mulig å møtes til intervju. Flere jeg var i kontakt med ga tilbakemelding om at de hadde alt for mye å gjøre for tiden, eller at de hadde for mange henvendelser fra studenter som skrev om liknende tema.

Nøkkelinformanten kunne hjelpe meg videre med aktuelle informanter, og satte direkte i kontakt med neste informant, etter hva en kaller «snøball»-metoden (Dalen, 2011:53). Dermed ble min andre informant fra en barnebase. Hun ble den av mine informanter med minst erfaring, med 4 måneder i denne jobben. Jeg opplevde likevel at hun kunne si mye på bakgrunn av de månedene, og hadde nyttig kunnskap, erfaringer og meninger å komme med. Hun ledet meg også videre til neste person som var relevant for meg å komme i kontakt med. Dette var helsesøsteren i kommunen, som da ble min tredje informant. Dette var en svært nyttig måte for meg for raskt å få tilgang til flere gode informanter, selv om det kunne føre til et noe skjevt utvalg (ibid.). Fjerde informant ble kontaktet gjennom at mottaksleder i kommunen ga informasjon om mottaksskoler, og at jeg dermed kontaktet disse skolene, og fikk tak i en villig informant. Den femte informanten fikk jeg selv kontakt med etter å ha ringt rundt til aktuelle informanter i Agder.

Utvalget i denne undersøkelsen ble derfor på fem informanter. Ryen (2002:85) skriver at; «Det viktige er ikke antall intervju, men den informasjonen de gir.» Dette stemmer veldig godt med hvordan jeg tenker rundt denne undersøkelsen. Informantene mine ga mye, god informasjon om hvordan de møter asylsøkerbarna i sin jobb.

4.3.3 Presentasjon av endelig utvalg

Jeg endte opp med å få intervjuer med fem kvinner som jobber med asylsøkerbarn på ulike arenaer.

Kvinnene³² jeg har intervjuet er:

1. Anette, barnefaglig på ordinært desentralisert asylmottak, drevet av stiftelsen SANA. Vært i jobben i halvannet år. Tidligere jobbet mange år i barnevernet, og har blant annet hatt kurs innen traumebevisst omsorg.
2. Kristine, har vært ansatt som miljøterapeut i barnebasen i fire måneder. Er eneste ansatt, men jobber sammen med ei som er i praksis, og noen ganger frivillige. Jobbet en del med barn og unge før, men ikke med asylsøkerbarn.
3. Veronica, helsesøster på helsestasjon i kommunen. Jobber med hele asylsøkerfamiliene, og har tett kontakt med barnefaglig på asylmottaket. Har vært ansatt i stillingen i halvannet år. Hun har også tidligere jobbet med asylsøkerbarn.
4. Tove, koordinator for tospråklig opplæring i mottaksskolen. Har vært ansatt i 7 år, men ikke jobbet med barna under 15 år før de kom til mottaksskolen på nyåret.
5. Bente, 50 prosent fagleder og 50 prosent ekstrapedagog i flyktningbarnehagen. Akkurat slik som stillinga er nå har hun jobbet i ett år, men hun var også fagleder i fjor, og har vært pedagogisk leder i fem år før det. Har også tidligere jobbet som pedagogisk leder på asylmottak.

4.3.4 Forberedelse til intervjuene

Da jeg ville skrive om asylsøkerbarn var dette et felt jeg ikke hadde mye erfaring med, og det ble derfor enda viktigere å lese meg opp noe på teori om flyktningefeltet, barns hverdag i asylmottak, og asylsøkerprosessen, før intervjuguiden kunne utformes. Noe av dette kan virke uoversiktlig og vanskelig å få tak på. Det er mye informasjon, men mindre når jeg etter hvert klarte å snevre inn tema noe mer, og konsentrere meg om den teorien som var mest relevant for akkurat det jeg ville vite mer om. Jeg har brukt lang tid på dette, samtidig som at jeg også har lest litt på blant annet hjemmesiden til utlendingsdirektoratet (UDI), Norsk organisasjon for

³² Navnene som er brukt er ikke autentiske, for å ivareta informantenes anonymitet

asylsøkere (Noas) og kommunene i Agder sine hjemmesider, for å forstå mer av hvordan systemet og prosessen asylsøkere skal igjennom. Det som er viktigst for denne undersøkelsen å vite noe om er blitt forklart i (kap. 1) innledningen av denne undersøkelsen.

4.3.5 Valg av intervjudesign

I tråd med den fenomenologiske forståelsesformen har jeg et semi-strukturert design på intervjuene, der strukturen ligger noe mellom en hverdagsamtale og et lukket spørreskjema (Kvale & Brinkmann 2009:45). Det vil si at jeg har hatt en intervjuguide, som en mal med utgangspunkt i problemstillingene som er laget i forkant av intervjuet. Problemstillingen er videreutviklet til emner, og mer åpne spørsmål som jeg legger opp til at informantene skal utdype om. Malen har fungert mye som en huskeliste, og er ikke fulgt slavisk (Malterud, 2013). På den måten hadde jeg en ganske god mal for hva jeg ville spørre om, men samtidig forsøkte jeg å få minst mulig ledende spørsmål, som åpnet noe opp for at informantene kunne fortelle det de selv synes var viktig få frem. Alle informantene mine er intervjuet individuelt, og med et semi-strukturert design fikk jeg mulighet til å gå litt i dybden på det som var hovedtema mitt. Intervjuguiden med nøkkelinformanten, i starten av forskningsprosessen, var noe mer strukturert da jeg hadde behov for mye konkret informasjon og kunnskap om arbeidet med asylsøkerbarna, men åpnet også for at informanten kunne komme med noen meninger og tanker rundt enkelte emner hun så på som viktig. Videre gir det transkriberte lydopptaket av samtalen utgangspunkt for etterfølgende meningsanalyse (Kvale & Birkmann 2009:46).

4.3.6 Gjennomføringen av intervjuene

Det er ofte viktig å utføre et prøveintervju for å teste intervjuguiden, og å prøve ut hvordan det er å være intervjuer (Dalen 2011:30). Jeg valgte derfor å utføre et prøveintervju med en venninne, før jeg intervjuet informantene mine. Jeg brukte lydopptak, for å samtidig få testet ut hvordan det fungerte. Da kunne jeg også høre på opptaket i ettertid, hvordan jeg syntes det gikk, og eventuelt endre på noe i intervjuguiden. Intervjuene med informantene ble alle gjennomført på deres arbeidsplass, inne på et kontor eller lignende. Informanten fra barnebasen var den eneste som møtte meg utenom arbeidstiden sin, da hun egentlig hadde ferie på avtalt dato, men vi satt likevel inne i barnebasen og hadde intervjuet. Jeg brukte båndopptak på mobilen for å få med meg alt informanten sa, for å sikre at ingenting skulle bli glemt eller feilsitert. Da kunne jeg også bruke informantens egne direkte uttalelser i analysen. Dette fikk jeg tillatelse av

informantene om i samtykkeerklæringen. Senere skrev jeg ned hele intervjuet ordrett. Under intervjuet gjorde jeg også noen notater, en intervjulogg, av enkelte ting som ble sagt, og tanker om videre spørsmål jeg ville spørre for utdyping, samt tanker til analysen. Jeg lot informantene snakke så mye som mulig fritt ut fra spørsmålene jeg hadde forberedt. Når de stoppet opp spurte jeg ofte spørsmål for å bekrefte det jeg trodde de mente med det de sa, eller spurte om de kunne utdype mer.

4.4 Etiske betraktninger

Undersøkelsen hadde blitt behandlet og godkjent for gjennomføring av Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste (NSD, jf. vedlegg 5) før jeg etablerte kontakt med informantene. Jeg sendte også informasjonsskriv og samtykkeerklæring (Vedlegg 1) til deltakerne på mail før møtet, slik at de kunne lese igjennom på forhånd om de ønsket det.

Bruken av båndopptaker måtte jeg søke om til NSD, i tillegg til at informantene måtte skrive under på bruken av dette i samtykkeerklæringen. De blir informert om at opptakene slettes når oppgaven leveres 1.juni, og at personidentifiserende informasjon blir anonymiser i den endelige oppgaven. Jeg har endret navn til informantene, og vært varsom med at ikke noen av barna de snakket om skulle kunne gjenkjennes. Jeg valgte derfor også og utelate informasjon om hvilken kommune de jobbet i, likevel har jeg presisert at jeg konsentrerer meg om Agder. Siden det er så få flyktningbarnehager i Norge ble dette vanskeligere å anonymisere, men informanten har vært innforstått med dette, og unnlatt personidentifiserende informasjon. Med de andre i utvalget behøvde det ikke å komme frem hvilken kommune de jobbet i, da det finnes flere mottak, barnebaser, mottaksskoler og helsesøstre som jobber med asylsøkere, i regionen. Det ble ikke i denne undersøkelsen nødvendig å få personidentifiserende opplysninger om noen barn eller foreldre, som bryter med taushetsplikten, og informantene har ikke sagt noe som har måtte bli anonymisert med hensyn til dette (jf. NSD, 2016b). Jeg har også tatt hensyn til barnas alder og sårbarhet i valget om ikke å intervju disse barna eller foreldrene i denne undersøkelsen. Å snakke med en sårbar gruppe, som barn, og foreldre som er i en vanskelig livssituasjon og å da ta opp nærgående sensitive spørsmål rundt barna sine utfordringer i den situasjonen de er i, er ikke lett med tanke på å ivareta disse. Språkbarrieren kunne også blitt en ekstra utfordring. Å få tillatelse og spesielt asylbarn, er svært vanskelig, og jeg har derfor tatt et valg om å ikke intervju noen barn eller foreldre. Norsk senter for forskningsdata (NSD, 2016a) skriver at; «Forskning på pasienter/sårbare grupper skal bare gjennomføres dersom det

ikke er mulig å løse problemstillingen på annen måte.» På en annen nettside om forskningsetikk står det også at: «(...) metode og innhold i forskningen må tilpasses barns alder og individuelle situasjon. Med andre ord er forholdet mellom barns kompetanse og sårbarhet sentralt for de etiske vurderingene.» (Backe-Hansen, 2009). Dette var en viktig grunn til at jeg ikke valgte å intervjuer verken barn eller foreldre i denne undersøkelsen. Det var slike forhold jeg måtte overveie ved valg av informanter for å belyse problemstillingen.

4.5 Transkribering og analyseprosessen

Etter intervjuene ville jeg selv transkribere til skriftlig data, for at jeg da kunne bli enda bedre kjent med materialet, og gjøre meg flere tanker underveis om tolkning og tematisering (Dalen, 2011). Jeg lyttet på lydopptakene, og skrev direkte ned alt som ble sagt. Ved siden av meg hadde jeg en notatblokk hvor jeg da noterte de tankene jeg gjorde meg.

Jeg bruker hovedsakelig fem trinn for å drive analysering av forskningen; (Dalen, 2011) Først var det å skaffe seg en oversikt over helheten. Det andre var å finne frem til interessante temaer jeg ville nærmere på. Så måtte jeg beskrive disse temaene, for så å fortolke de. Jeg har hatt en gjennomgang og analysert både på langs og på tvers i datamaterialet, hvor jeg så etter både samsvar og ulikheter (jf. Haavind, 2000b). Først hvert intervju for seg, så ved å koble intervjuene sammen ved å dele opp etter ulike emner. Jeg er i første omgang opptatt av hva informantene legger vekt på som det viktigste under hvert emne, dermed sortere informantenes utsagn inn i hovedemner og tilsvarende underemner. Jeg gikk igjennom datamaterialet og gjorde en «klippe og lime» prosedyre, for å plassere materialet fra de ulike informantene under samme emner i et nytt dokument. Deretter har jeg analysert og fortolket meningsinnholdet inn under egne temaer, som belyser oppgavens problemstilling og underliggende forskningsspørsmål. Til slutt gjorde jeg en overordnet teoretisk tolkning av materialet, knyttet opp mot teori, og tidligere forskning. I min oppgave valgte jeg også å dele opp kapitlene etter Bronfenbrenners utviklingsøkologiske nivåer (Gulbrandsen, 2006).

Gjennom hele analyseprosessen skjer det en runddans av tolkninger og beslutninger som påvirker retningen den ferdige undersøkelsen til slutt vil få. Haavind (2000a:29) forklarer hvordan vekslingen mellom kunnskapssituasjon, \leftrightarrow problemstilling, \leftrightarrow interaksjon med erfaringsverdenen, \leftrightarrow materiale, \leftrightarrow resultater (oversikter, sammendrag), \leftrightarrow resultater (presentasjon) \leftrightarrow (og tilbake til) en revidert kunnskapssituasjon, hele tiden påvirker tolkningen og utformingen gjennom hele forsknings- og analyseprosessen.

Jeg gjør også en «meningsfortetting», da jeg noen steder må gjøre et utvalg av uttalelsene, og korte ned informantenes uttalelser til kortere og mer konsise formuleringer (Kvale 1998:125). Der hvor sitatene omhandler mer enn det som tematisk behandles i avsnittet, tar jeg kun med det som er relevant. I tillegg har jeg noen steder laget kondenserte fortellinger tett opp til informantenes språk, og kun tatt med korte utdrag av direkte sitat.

4.6 Kvalitet og gyldighet

Ulike metodebøker innen kvalitativ forskningsmetode bruker ulike begreper, på det man betegner som reliabilitet og validitet innen kvantitativ forskning (Dalen, 2011). Andre begreper er nødvendig, fordi det for eksempel ikke er mulig å etterprøve resultater innen kvalitativ forskningsmetode. Beskrivelsene her må heller inneholde informasjon om forskeren og forforståelse, forholdene rundt intervjuene, informantene og hvilke analytiske metoder som er brukt under bearbeidingen av datamaterialet (ibid.).

En bør arbeide så reflektert og etterrettelig som mulig for å skape pålitelige data, som dessuten skal være relevante (Andenæs, 2000a:295). En forutsetning for god kvalitet er også at dataene er nedskrevet korrekt, og at en har fått med seg alt. God kvalitet på opptakene kan være viktig med tanke på at det ikke er for mye støy eller lignende, som kan gjøre det vanskelig å få tak i det som blir sagt. Da hjelper det også noe at jeg i tillegg har notatene mine å støtte meg til. Når jeg skal analysere oppgaven vil jeg velge ut enkelte sitater som er relevante og drøfte disse. Da har jeg tenkt på at de ikke må tas ut fra en sammenheng, som er nødvendig for forståelsen av det som ble sagt.

På bakgrunn av undersøkelsesopplegget og antall informanter jeg har valgt, kan jeg ikke generalisere. Jeg kan derimot drøfte svarene jeg får og drøfte de opp mot lignende teori. Siden informantene har fått en del av de samme spørsmålene vil også likhet eller forskjeller i deres svar kunne drøftes. Samtidig er den enkeltes uttalelser viktige, spesielt med tanke på at de i denne undersøkelsen har ulike utgangspunkt i arbeidet med asylsøkerbarna.

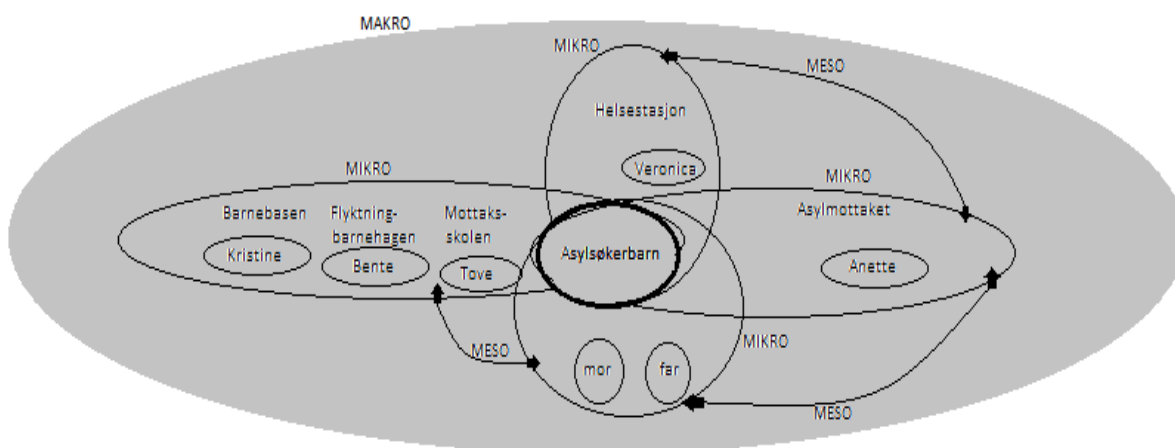
Jeg ville prøve å oppnå mest mulig intern gyldighet i undersøkelsen. En metode jeg brukte underveis i intervjuene var å gjenta noen av svarene, for å sikre meg at jeg forsto det som ble sagt. Informantene ble lovet full anonymitet, og de ble intervjuet alene. Det er likevel viktig å merke seg at informantene ikke ble intervjuet som privatpersoner, men som ansatte og den rollen de derfor har. Dette ha hatt ulik effekt på svarene jeg fikk. For det første kan det tenkes at jeg fikk mer «korrekte» svar, ut i fra hvordan de ønsker å fremstille sin jobb og sin arbeidsplass. Kanskje kunne det noen ganger være et noe idealistisk bilde av hvordan de optimalt vil jobbe opp mot asylsøkerbarna, uten

at de nødvendigvis alltid arbeidet på den måten, som ble fremstilt i intervjuene. Jeg opplevde likevel med de svarene jeg fikk at det var en del personlige meninger som kom frem, og noen tanker om hvordan de kunne jobbet mer idealistisk med asylsøkerbarna. Ved å drøfte mine data opp mot litteratur og tidligere undersøkelser om asylsøkerbarn i Norge, kunne se om det fantes samsvar mellom de svarene jeg fikk. En kan ikke vite om, og forklare alt som har hatt innvirkning på kvaliteten av dataene, men det er en godt utgangspunkt og være bevisst sin førforståelse og de valgene man har tatt i forskningsprosessen. Det er også viktig å ta utgangspunkt i informantenes livsverden (se 4.1.3).

KAPITTEL 5 - DATAANALYSE

I dette kapittelet skal jeg drøfte informantenes uttalelser og knytte de opp mot forskningsspørsmålene, samt anvende relevant teori, juridisk rammeverk og tidligere forskning. Dataanalysen vil være et forsøk på å forstå hvordan organiseringen av asylsøkerbarnas hverdagsliv, med ulike aktører i barnets nettverk, bidrar til å støtte opp om barnas utvikling. Jeg vil blant annet bruke teorien om traumebevisst omsorg og utviklingsstøtte, og utdype den nærmere i sammenheng med problemstillingen i denne undersøkelsen. Disse teoriene, i likhet med Bronfenbrenners utviklingsøkologiske modell, beskriver voksne som retter seg inn mot barnet, skaper en relasjon og en gjensidighet, med en grunntanke om barnet som aktør.

Informantene fra asylmottaket, helsestasjonen, barnebasen, flyktningbarnehagen og mottaksskolen har det til felles at de har jevnlig, direkte kontakt med barnet og ofte også barnas familier. De møter barna på ulike arenaer, som er viktige i barnas liv. Jeg vil først illustrere en forenklet modell med et asylsøkerbarn som fokuspersion i midten, og dermed gå mer inn på hvert av systemene i tråd med Bronfenbrenners økologiske utviklingsmodell. Nærmere drøfting rundt aktørene og faktorene som virker inn på barnets utvikling kommer inn under deskriptive underkapitler etter fire av Bronfenbrenners systemer (se 3.3).

Figur 2: Illustrasjon av et asylsøkerbarns økologiske system (modellen er inspirert av Gulbrandsen, 2006:70)

5.1 Aktører i direkte samhandling

I dette kapittelet vil jeg ta for meg aktørene og faktorene som kan påvirke barnets utvikling, gjennom direkte samhandling, i lys av Bronfenbrenners teori om mikrosystemet. Både foreldrene og andre personer i barnas nettverk kan bidra til utviklingsstøtte for barna (Hafstad & Øvreeide, 2011; Vygotsky, 1978; Tonheim et al., 2015; Lidén, Seeberg & Engebriksen, 2011).

Mange av asylsøkerbarna har vonde og vanskelige opplevelser bak seg som kan gi seg uttrykk i vedvarende traumer. Dette kommer tidlig frem når informantene i denne undersøkelsen forteller om asylbarnas hverdag. Anette fra asylmottaket, og Tove fra mottaksskolen forteller litt om hva de tenker rundt dette.

«Det er klart hvis du er barn og har vært utsatt for.. vært ute på båttur mellom Tyrkia og Hellas for eksempel.. har vært ei jente her som var livredd for å se på sjøen. Jeg har sett barn som er redde når foreldre går.. for det er klart at hvis foreldrene forlater de.. de lever i et mer alvor de barna.» (Anette)

«Men det vi må huske, er at de sier aldri alt. De gjør jo ikke det. Og de har det sikkert mye verre enn det lille de forteller oss. Og de har veldig fryktelige fortellinger, vet du. Bare et eksempel; det var to gutter, også spurte jeg.. for jeg spør alltid om det er noe vanskeligheter som foreldrene vil fortelle skolen om da. Og da var det en far som sa at han var alene her med de to guttene, for mora og fire søstre de mista de i Tyrkia. Ikke sant, så det er veldig forferdelig. Men det finnes jo mange sånne.. det er så mye vi ikke

vet, om sånne situasjoner som de har hatt på veien. Selv om de kommer hit, vet du, de kan ikke slappe av her heller. For alle minnene, forfølger de jo. Og de vet jo ikke om de kan bli her heller. Så det er ikke noe grei situasjon de er i.» (Tove)

Disse uttalelsene sier litt om hvordan Anette og Tove tenker om mange av asylbarnas belastende bakgrunn og opplevelser. Viktigheten av å være oppmerksom på de traumene de ofte har kommer blant annet fram i rapporten av Tonheim et al. (2015) hvor forskerne mener at asylsøkerbarna må identifiseres som sårbare med én gang de kommer, og få egen oppfølging (jf. 2.0).

Alle informantene sier noe, enten direkte eller indirekte, om hvordan de driver traumebevisst omsorg. Flere sier også noe om hvorfor en slik tilnærming ofte blir brukt i forbindelse med arbeid med asylsøkerbarn. Traumebevisst omsorg kan sees i konteksten av mikronivået, da det omhandler hvordan aktørene rundt bør møte barnet ut i fra en traumebevisst forståelse. De tre grunnpilarene med trygghet, relasjoner og affektregulering (jf. 3.1; Bath, 2008) blir nevnt av alle informantene flere ganger i forbindelse med arbeidet med asylsøkerbarna og deres familier. Barnefaglig på mottaket forteller om hvordan hennes kunnskap har mye å si for hvordan hennes tilnærming til barna er.

«(...) Vi skal kunne ha kunnskap om systemene våre, vi skal ha kunnskap om barns utvikling, vi skal ha kunnskap om.. gjerne hva som skjer med barn som har hatt.. har vært utsatt for traumer. Hva som kan være lurt for å hjelpe barna. Vi skal ha peiling på veiledning av foreldra. Og vi skal være gode på relasjoner. Å møte folk med respekt, og en form for ydmykhet. Det er mye. Og det er viktig.» (Anette)

I tillegg til å ha kunnskap om de norske systemene, og barn generelt, forklarer hun også at de må ha noe kunnskap om barn og familier som har vært utsatt for traumer. Bente forklarer hvordan de kan reflektere over situasjoner med traumatiserte barn i flyktningbarnehagen, til forskjell fra vanlige, norske barnehager.

«vi er nok.. enda mer fleksible. Forståelse for at ungene sin smerte kan gi ulike uttrykk. Vi har grensene, men alle må ikke inn å sitte i samlingsstund hvis det er så skremmende med trange rom at de ikke tør. Da får de sitte på utsiden en stund, så går det som regel seg til. Vi har nok større forståelse for, ja som jeg sa at smerte kan gi mange uttrykk. At det trengs like mye omsorg og kjærlighet til de hvor det uttrykkes med ekstrem utagering eller innagering [sic].»

På mottaksskolen har de fått ansatt en egen psykiatrisk sykepleier som kan jobbe traumebevisst opp mot barna.

«For vi er jo lærere ikke sant, så vi kan jo lese så mye vi vil om traumer og traumeforståelse. Men vi kan jo ikke være terapeuter. (...) Vi må òg snakke, for det er kanskje oss de er knytta til i starten, før de blir kjent med henne. Men hun har kommet med mange triks da. For å flytte tankene over på noe positivt, og sånt (...)» (Tove)

En psykiatrisk sykepleier kan bidra til at de ansatte på mottaksskolen kan bli bedre i stand til å være oppmerksomme på spesielle behov hos barn som er traumatisert, og det kan bli raskere oppdaget når barna har behov for hjelp og støtte (jf. Tonheim et al., 2015). En terapeut med lang utdanning, som kan drive omfattende terapeutisk arbeid med barna er likevel ikke alltid nødvendig, ifølge Bath (2008). Andre voksne som har en god relasjon til barnet kan også være bevisst de tre grunnpilarene for traumebevisst omsorg. Tove, Anette og Bente forteller alle at de i sine yrker har kunnskap og forståelse for å tolke den adferden traumene kan gi utslag i (jf. ibid.). Jeg vil videre gå mer inn på informantenes uttalelser omkring dette, under de tre grunnpilarene (se 5.1.1, 5.1.2, 5.1.3).

5.1.1. Trygghet som grunnleggende for vekst og utvikling

Trygghet, handler om at barna og familiene har en opplevelse av å føle seg trygge i hverdagen, og er den første av de tre grunnpilarene for traumebevisst omsorg (Bath, 2008). Alle barn har behov for trygghet, men asylsøkerbarna har et spesielt behov for trygghet, nettopp fordi de har opplevd så mye utrygghet, usikkerhet og ustabilitet i forbindelse med flukt og asylsøkertilværelsen (Tsuda, 1994). Det kan være opplevelser fra krig og uroligheter i hjemlandet, flukten til Norge, flyktningleirer og en uklar situasjon med mye bekymringer som asylsøker i Norge. Jeg vil her se på hvordan aktørene i barnas nettverk beskriver viktigheten av at barna (og familiene) skal føle seg mest mulig trygge, og at barnebasen, flyktningsbarnehagen og mottaksskolen er med på å skape en større grad av trygghet.

Anette fra mottaket forteller om hvordan familiene som har fått avslag, og ikke reiser frivillig, kan bli henta av politiet på natta, og derfor ikke har kontroll over situasjonen. En gutt hun pratet med fortalte hvordan han hadde det.

«(...) Og han sa at sånn mandag, tirsdag onsdag da er jeg veldig stressa og urolig. Da venta han. Klarte ikke følge med på hva læreren sa og sånn. Men mot slutten av uka

hadde han det fint. For han tenkte at politiet jobber ikke i helga. Så følelsesmessig så var han sånn (viser svingninger med armene.)»

Anette forteller videre at denne situasjonen gjorde at hjernen til gutten var i ekstrem beredskap deler av uka. Derfor mener hun også at det kan ha vært en slags lettelse for ham når han ble hentet sammen med familien sin. «(...) Men så tror jeg likevel at når de ble henta så var det en sånn lettelse. (...)»

Kristine og Bente forklarer flere ganger hvordan de mener det er viktig at barnebasen og flyktningsbarnehagen skal oppleves som et trygt sted for barna å være.

«Barnebasen, det er et sted for at de skal ha en trygg plass å være egentlig. For at de skal komme sammen med andre barn, og ha det trygt, og ha det gøy. (Kristine)

«(...) Altså, at de skal mestre ting, at det skal være trygt. Det skal være den tryggheten som en vet må til for å lære. (...) Vi jobber mye med rutiner og trygghet. (...)» (Bente)

Tove forklarer også trygghet som grunnleggende i mottaksskolen.

«(...) Det er veldig viktig for oss å gi de en trygghet. Det er kjempeviktig. Det er mye viktigere enn... grammatikk kanskje (ler litt). Det er jo på en måte det, for de trenger tryggheten for å lære.»

Det kan også være utfordringer med å gi asylsøkerbarna nettopp denne tryggheten.

«Når det var så mange som ble sendt ut, så mange i faresonene så å si, da var det jo utfordringer med å fortelle de at: 'jammen politiet er ikke farlige, dere er trygge. Norge er et godt land, politiet er snille.' Det er jo helt..ehh.. det er jo ikke sant. . fordi at.. i går så vi at de kom å tok de. Det å ikke kunne fortelle de at nå skal du begynne på skolen sammen med de andre, for det vet jeg ikke om de skal.»

Den lange ventetiden på asylmottak kan også prege opplevelsen av å føle seg trygg.

«Alt er midlertidig, og alt er usikkert. Og det går jo ut over barna først og fremst, tenker jeg. All uroheten, at det ikke er trygt, stabilt og.. ja..» (Kristine- barnebasen)

Trygghet som noe grunnleggende for barns utvikling kommer frem av både teorien (3.1; 3.2) og tidligere forskning (2.1; 2.2), samt informantenes uttalelser. Jeg vil derfor komme litt innpå det med trygghet også senere i drøftingen.

5.1.2 Sosiale relasjoner og omsorg ovenfor barna

Jeg vil her ta for meg noen av aktørene i barnets mikrosystem (som vist i modell 2), og se på hvordan deres samspill med barnet kan bidra til utviklingsstøtte. Jeg kommer mer tilbake til betydningen av relasjoner med jevnaldrende under 5.1.5. Anette forteller at hun har en tett kontakt med barna og familiene, og prøver å bli kjent med alle på mottaket. Gjennom relasjonen får hun også en oversikt over hvilke behov de har for videre hjelp eller veiledning.

«Jeg er veldig opptatt av relasjoner når du skal jobbe med barn og ungdom (...) Jeg ønsker å besøke alle familiene der de bor, jeg ønsker å kjenne alle barna ved navn, jeg vil gjerne vite.. altså, noe om behovene deres. Så om jeg oppdager at det er familier med spesielle behov, så spør jeg om de trenger noe hjelp.. (...) Jeg kan da hjelpe med veiledninger og samtaler. Hvis det er alvorlige ting, hvis jeg.. hvis man er bekymra for barn, så kan jeg melde til barneverntjenesten. Jeg har god kontakt med helsesøster. Hun har jeg månedlig avtale med. Vi snakker sammen. Til beste for barna.»

Bente forklarer at de ansatte i flyktningbarnehagen også går inn i relasjoner med barna og familiene de jobber med. Hun sier de må skape relasjoner for å være en god voksen, og for å ta vare på barna. De blir ofte veldig tett med familiene, og familiene har ofte et stort ønske om å skape nære relasjoner, fordi de ikke har noe sosialt nettverk i Norge. Hun uttrykker også omsorg og kjærlighet for barna og familiene. *«Det er barn og familier vi er glad i.»*

Veronica (helsesøster) forteller om relasjonen til barna, med tanke på at hun gjerne skulle gjort mer i forhold til asylsøkerbarna, om hun hadde hatt tid til det. *«Jeg skulle ønske at jeg hadde mere tid til å være sammen med barna. Jeg skulle ønske det. Det er nok behov for det.»* Informantenes opplevelse av mangel på tid og ressurser kommer jeg tilbake til under 5.3.3.

Gode relasjoner beskrives som både grunnleggende for barns håndtering av traumer og generelt nødvendig for alle barns mestring og utvikling. De sentrale relasjonene går igjen i all teorien jeg har presentert under tidligere forskning, og blir vektlagt i teorien av blant annet Bath (2008), Hafstad og Øvreeide (2011), Sagatun (2005), Ulvik (2009) og Gulbrandsen (2006). Utviklingsstøtte er et begrep som brukes om hvordan en som har mer kunnskap og ferdigheter legger til rette for, og støtter en som har mindre (Vygotsky, 1978). På denne måten bringer den barnet fremover i utviklingen (ibid.).

5.1.3 Å takle traumene i det daglige

«Hvis for eksempel et barn er veldig redd og slår mye. Da er løsningen på det kanskje at det må få leke mer med biler. Altså det er ikke automatisk. Vi analyserer sammen, og finner løsninger.» (Bente)

Bente fra flyktningbarnehagen forklarer hvordan de analyserer oppførselen, for å finne ut av hva barnet har behov for. Traumer kan gi utslag i krevende adferd, og nedbrutte evne til å regulere impulser som sinne og frykt (Bath, 2008). Ordet *affekt* brukes ofte om noe som oppleves sterkere enn følelser eller emosjoner (Kvillo, 2015:77). Det kan forklares med at man ikke er i stand til å reflektere rundt affektene for å dempe eller hemme de, slik det er hensiktsmessig og akseptabelt i den situasjon og kulturen personen befinner seg i (ibid.). Affektregulering omhandler hjelp og støtte for å regulere (oftest) vonde følelser som kan gi utslag i blant annet krevende adferd og ukontrollerte impulser (Bath, 2008). Det kan også dreie seg om begrensede muligheter for å uttrykke positive emosjoner som glede og nysgjerrighet. Traumatiserte barn vil ofte ha behov for affektregulering (ibid.). De voksne må kunne være oppmerksomme på, og bistå barnet med utgangspunkt i de traumene de har.

5.1.4 Ønske om en normaliserende hverdag

Anette er ansvarlig for barnebasen og sier hun synes den er kjempeviktig for barna. Det er ganske sjelden de får barnehageplass til barna, og da stort sett ved hovedopptaket på høsten, men det er ikke plass til alle i barnehage i denne kommunen. Hun sier også at selv om barnebasen er viktig, er det mest ideelle at alle barn som kom til mottak kom like rakt inn i barnehage, som på skole. *«(...) Så du kan si at, de som får barnehageplass de lærer mye forttere å snakke norsk. Og da lærer de å orientere seg. Og de får venner, på en annen måte.»* Spesielt viktig ser hun dette for barna over to-tre år, som kunne fått vært i grupper sammen med norske barn. En annen fordel kunne vært at foreldrene kunne blitt kjent med norske foreldre også. Hun påpeker at barnehage for barna er viktig, uavhengig av om foreldrene er på skole eller jobb. Mange må også vente til det blir en ledig barnehageplass.

Kristine forklarer hvordan barnebasen i tillegg til å være en trygg plass å komme, også kan gi litt avveksling fra tilværelsen på mottak. Barnebasen åpner opp for lek og samvær med jevnaldrende barn, og har også større tilgang på leker. Hun opplever at barna synes det er gøy å komme i barnebasen, og gøy å treffe de andre barna og leke med dem.

«(...) Og her kommer de og kan gjøre litt andre ting, og møte andre barn og jah... være litt mer barn, rett og slett. Så er det jo og godt for det sosiale samspillet da. Så det merker jeg at mange er nok ikke så vant med å være så mye med andre barn, og ikke er vant til å være i barnehage. Så det er stor forskjell fra norske barn hvor de fleste går i barnehage. At man er vant til at man må dele leker, vant med å vente på tur og alle de tingene der. Det er de fleste ikke vant til her. Det merker jeg godt. Så det er jo litt sosialisering.»

Kristine snakker også om viktigheten av å ha et tilbud til barna, fordi de som regel ikke har så stort nettverk her, og sjelden deltar på andre aktiviteter. Barnebasen blir derfor en arena for utviklingsstøtte fra jevnaldrende og de nærmeste voksne i barnebasen. Hun bruker også ordet *sosialisering*. Dette vil jeg komme tilbake til i siste avsnitt.

Bente forklarer hvordan de i flyktningbarnehagen tenker om å være *normale*.

«(...) Det er litt det som er tanken at det skal bli kjent med hva en norsk barnehage er. Vi prøver å være mest mulig normale. For barna er jo normale, de har bare med seg en del andre ting. (...)»

Jeg forstår det som at Bente ønsker at barnehagen deres skal være mest mulig normal, for at asylsøkerbarna skal få et tilbud som er mest mulig tilsvarende det norske barn får. Å gi asylsøkerbarna en normaliserende tilværelse blir også vektlagt mye i den tidligere forskningen på feltet, både i rapporten «levkår for barn i asylsøkerfasen» (2015), i Lidén, Seeberg & Engebrigtsen (2011), Tronstad (2015) og Tonheim et al. (2015). Ved å gi barna en mest mulig tilsvarende normal hverdag vil de kunne leve mer som norske barn, føle seg inkludert, og slippe å kjenne like mye på følelsen av å være asylsøker, og bekymringene rundt asylsøkertilværelsen.

Som nevnt under 1.1.4 stiller UDI krav til at mottaket skal tilby minst 15 timer barnepass i uka til barn mellom to år til skolealder. De fleste får da først plass i en barnebase, som fungerer mye som en åpen barnehage, hvor foreldrene gjerne er med. Kristine er eneste ansatt i barnebasen i sin kommune, og forteller at det er få krav til barnebasen, men at hun ønsker at det skal være et trygt sted for barna å være.

«(...) Så det er ikke en barnehage, det er ikke samme mål og retningslinjer for hvordan ting skal gjøres, og hva en skal lære, og sånn der. Det er mer som en åpen barnehage da, og vårt fokus er jo at det skal være trygt (...)»

En barnehage har flere krav til personalet, mer pedagogisk opplegg, og beskrives mer som en mer utviklingsrettet virksomhet.³³ I kun noen kommuner i landet har de såkalte flyktningbarnehager (jf. 1.1.5), hvor asylsøkerbarna har øremerka plasser, etter avtale med statlig mottak. Den ansatte i flyktningbarnehagen informerer om at de har både språkkompetanse og kompetanse om bakgrunn fra krig og flukt. Både ansatt i barnebasen, flyktningbarnehagen og barnefaglig på mottaket uttaler at det er vanskelig, og uheldig at ikke barna får plass i vanlig, norsk barnehage. Mangel på plass i barnehager virker også til å ha økt den siste tiden.

«Før så fikk alle plass, for da var det så få. Men nå er det så mange, det er vel 11 på venteliste, flesteparten av de er fra mottak.» (Bente)

Det kan også forstås normaliserende at barna får gå i vanlig, norsk skoleklasse. Anette forteller om hvorfor hun synes det er fint at asylsøkerbarna i hennes kommune får plass i vanlige skoleklasser.

«(...) Også er det veldig alright at det ikke er en egen mottaksklasse. Det er også veldig kvalitet syns jeg, at det ikke er, for de barna. (...) Jeg tenker at de kommer rett inn i en klasse. De har alltid en som har tilrettelagt norsk.. to-tre timer i uka. Men de kommer rett inn i klassen, selv om de ikke kan norsk. Så.. men så lærer de det så mye fortere, også får de mye fortere venner. Så blir de fortere fornøyde. Pluss at de blir ikke en stigmatisert gruppe.. sånn at de blir 'der er de som..', altså de blir en del av. (...)»

Anette forklarer her at hun ikke bare ser skolen som et sted å få kunnskap for asylsøkerbarna. Å komme rett inn i vanlig skoleklasser gir de også mulighet til å raskere lære seg norsk, og sosialiseres raskere inn i samfunnet med jevnaldrende, norske barn. Når andre kommuner gir asylsøkerbarna plass i mottaksklasser kan dette være på grunn av at det ikke er plass i vanlig skoleklasse (som Kristine forklarer under 5.3.3). Både mangelen på barnehageplasser og skoleplasser vil kunne øke når det kommer mange asylsøkere på kort tid, og kommunen ikke klarer å tilrettelegge i vanlige, norske skoler og barnehager.

Helsesøsteren på helsestasjonen har også en del kontakt med asylsøkerbarna (jf. 1.1.7). Hun forteller at hun har mest veiledning med foreldrene, og familiene samlet. Noen ganger, når

³³ Barnehageloven, 2005; Lauritsen, 2015

barna nærmer seg fem år, har hun også samtaler og veiledning med barna alene. Da bruker hun ofte mye tegninger og bilder.

«(...) Men det er ikke alltid jeg snakker med de yngste barna alene, det kommer litt an på. Hvis jeg får inn en familie, som jeg oppfatter som velfungerende og barna fungerer godt.. og det liksom ikke er noen bekymring eller varsellampe på noe vis, så er det ikke alltid jeg gjør det. Stort sett så prøver jeg... for jeg kartlegger jo psykisk helse, også snakker jeg om søvn og matlyst og følelser og mye sånne ting. Og det er fint å snakke med de alene. Samtidig så bruker jeg stort sett telefontolk, og det er jo noen sånne barrierer i forhold til det med språk. Så det er ikke så lett for de aller yngste kanskje å bruke de hjelpemidlene som skal til, for at vi skal forstå hverandre. Så det kommer litt an på.» (Veronica)

I samtaler direkte med enten barnet alene, eller familien samlet vil Veronica kunne bidra til utviklingsstøtte. Når hun har samtaler og veiledning kun med foreldrene, er det de som får hjelp og støtte til å fungere som bedre støttespillere for sine barn. Det er da en forbindelse mellom to mikrosystemer, som jeg kommer tilbake til når jeg tar for meg mesosystemet (5.2).

Kristine beskrev tidligere barnebasen som en arena for sosialisering. Bø (2000:25) forklarer sosialisering med at barnet opparbeider psykisk, sosial og kulturell livskompetanse for å leve i et fellesskap med andre. Sosialiseringen forstås som et gjensidig samspill hvor sosial læring, imitasjon og identifikasjon er sentrale faktorer. En del av dette samspillet innebærer at personen som skal sosialiseres tilegner seg verdier og kultur som er i de grupper eller det samfunnet som personen skal ta del i (ibid.). Vi kan derfor tenke oss at både barnebasen, flyktningbarnehagen og mottaksskolen kan fungere som *sosialiseringsarenaer*. Både de voksne og jevnaldrende barn kan fungere som *sosialiseringsagenter*. Det vil si personer som sosialiserer en annen person (ibid.). Jeg kommer mer tilbake til det å tilegne seg verdier og drive kulturutveksling under 5.4.

5.1.5 «Å la barn være barn»

Flere av informantene snakker om betydningen av lek og samhandling med jevnaldrende, og hvor viktig det er at de 'får lov' å være barn. De jevnaldrende relasjonene er ikke tegnet inn i den illustrerte modellen (Modell 2), men kunne vært plassert innenfor både barnebasen, flyktningbarnehagen og mottaksskolen. Det vil likevel kunne variere med hvor mye tid de bruker på arenaene, og hvor mange barn på samme alder som går der. I flyktningbarnehagen

har Bente mange tanker om lek og relasjoner med jevnaldrende. Hun forteller også at noen av barna må lære seg å leke.

«Jeg tror det er veldig viktig.. ja, livsviktig, tenker jeg. Å få bety noe, og det betyr noe for de at de får relasjoner (med jevnaldrende). Og at barna lærer seg å leke. Det er mange som ikke kan leke når de kommer hit. Så vi jobber mye med lek, og gir gode felles opplevelser i små grupper. Det er utrolig viktig.»

Hun forklarer også hvorfor hun mener det er viktig for barna å få gå i barnehage.

«Jeg tror det er livsviktig for disse barna å få komme i barnehage. Ikke nødvendigvis hit, men at de kommer i barnehage, for hverdagen. For psykiske helse for resten av livet tenker jeg at det er viktig å få lov å være barn. Å få lov å gjøre ting som barn skal gjøre.»

Hun forteller at barn ikke burde gå rundt med store bekymringer, og at de må få muligheten til å leke. De ansatte som legger opp til, og også lærer barna å leke, er en måte å drive utviklingsstøtte, i tråd med teorien i Hafstad og Øvreeide (2011) og Gulbrandsen (2006).

«(...)At det er et godt fristed. Et sted de kan komme å leke og få lov å være barn. Og bare barn. Ikke alt annet liksom. De er ofte barn som tar mye ansvar.(...)» (Kristine-barnebasen)

Det er også viktig med lek for de minste barna på mottaksskolen.

«De er veldig glad når de kan leke òg ... ja ikke bare gjøre oppgaver. Jeg ser det.. jeg ser jo at de er sultne på lek. De har jo lekt lite vet du. De har hatt veldig mye alvor i livene sine. Så de trenger det.» (Tove)

Hafstad & Øvreeide (2011) skriver at det er viktig at foreldrene legger opp til at barna får relasjoner til jevnaldrende. «Barns forhold til andre barn gjennom lek, vennskap og gruppetilhørighet er et sentralt område for deres utvikling.» (ibid. 2011:18). Foreldrene, eller andre voksne, må la barnet få prøve seg ut i slike relasjoner, gjennom lek, læring og utprøving, slik at barnet kan mestre og forstå (jf. 3.2). De påvirker hverandres utvikling gjennom sosial aksept, sosial tilhørighet og vennskap (Kvelling, 2008:233). Gulbrandsen (2006) skriver også at barnet kan oppleve mestring gjennom lek. Leken kan også hjelpe barnet å bearbeide et ubehag (ibid., 2006). Når jeg i denne undersøkelsen tar for meg barn som kan ha traumatiske opplevelser bak seg, eller bekymringer for framtiden, kan det altså tenkes at barna kan bearbeide dette gjennom lek.

I «Levekår for barn i asylsøkerfasen» (Tronstad, 2015:46) viste undersøkelser at asylbarn hadde venner i like stor grad som norske barn. Tallene for hvor mange som hadde venner de kunne snakke med om de har det vanskelig, samsvarte også med tallene for norske barn. Dette viser altså ingen tegn til at det å få se venner er en spesiell utfordring for asylsøkerbarna. Likevel sier ikke denne undersøkelsen noe om de har norske venner eller om det er andre asylbarn. Informantenes uttalelser og teorien som jeg har presentert i dette kapittelet legger også vekt på viktigheten av leken og samhandlingen med jevnaldrende generelt. Det kan likevel tenkes at barnas samspill med norske barn også bidrar til integrering og læring av norsk språk (kommer mer tilbake til dette i 5.4).

5.1.6 Utviklingsstøttende aktiviteter

I tillegg til den hverdagslige leken, vil jeg også drøfte om faste fritidsaktiviteter, ferie og opplevelser kan være av utviklingsfremmende betydning for barna. Relasjonene til andre barn blir også viktige i fritidsaktivitetene.

Anette forteller at hun som barnefaglig har ansvar for å informere om muligheter for at barna kan få dekket utgifter til en fritidsaktivitet når de er over skolealder.

«(...) jeg er jo opptatt av at det kan ha betydning. For det første så er det jo det at det er sosialt, det å bli kjent med, men så er det jo utvikling av ferdigheter som de er gode på. Ja..alle de tingene der. (...)»

I følge Barnekonvensjonen (artikkel 31; jf. 1.4) skal alle barn ha rett på hvile og fritid, og kunne delta på lek og fritidsaktiviteter som er tilpasset deres alder.³⁴ Gulbrandsen (2006), Lidén, Seeberg & Engebriksen (2011), Tronstad (2015) og Tonheim et al. (2015) vektlegger også faste fritidsaktiviteter som beskyttelsesfaktorer for barns utviklingsmuligheter, ved å gi sosiale nettverk, kulturell integrasjon og en normaliserende hverdag (jf. 2.1 og 2.2). Noe annet Anette her legger vekt på er hvordan barna kan utvikle ferdigheter gjennom fritidsaktiviteter. De kan lære seg å bli gode i noe, og oppleve mestring i hverdagen.

Anette forteller videre om hvordan økonomiske begrensinger ofte kan påvirke familienes muligheter for å gi barna gode opplevelser.

³⁴ FNs barnekonvensjon, 1989

«(...) også er det forskjell at foreldrene har mindre penger.. mye mindre penger. De har ikke mulighet til å gi de opplevelser.. som vi tenker i dag som mere naturlig å gjøre.»
(Anette)

Hun søker av og til om ekstrabevilgninger fra UDI for at barna skal få flere tilbud. Frivillige organisasjoner kan også bidra til gode fritidstilbud til familiene på mottak. I tillegg til faste aktiviteter er Anette opptatt at de skal få opplevelser. *«(...) sånn at det blir en mulighet for de barna og ha noe som heter ferie... opplevelser. (...)*» Lidén, Seeberg & Engebrigtsen (2011) skriver også om at dårlig økonomi er en av faktorene som kan spille inn ved sider av asylsøkertilværelsen, som kan føre til psykiske vansker som hindrer foreldrene i å utøve god utviklingsstøtte til sine barn (jf. 2.1).

Hafstad og Øvreeide (2011) skriver om sosiokulturelle aktiviteter for barns utvikling, hvor barnet og den utviklingsstøttende deltar i hverandres aktiviteter og opplevelser, for at barnet skal få kunnskap om verden og seg selv (jf. 3.2). Faste fritidsaktiviteter kan videre gi en kontinuitet i barnets hverdag, gi bedre muligheter til å lære norsk og integreres inn i samfunnet (utdypes videre under 5.4).

5.1.7 Det utviklingsstøttende samspillet mellom foreldre og barn

Veronica legger stor vekt på at det i utgangspunktet er foreldrene som er de viktigste for å gi utviklingsstøtte til barna.

«(...) Også er det jo gjerne sånn at når barna er så små, at den beste og tryggeste plassen med den beste hjelpen, er jo med foreldrene, om foreldrene har ressurser til det.)»

Selv om foreldrene som regel vil være de viktigste aktørene for å utøve utviklingsstøtte, er det også mange andre viktige aktører som støtter barnas utviklingsmuligheter. Foreldrene til asylsøkerbarna kan selv også være preget av traumatiske hendelser, som igjen kan påvirke evnen til å støtte sine barn (Helsedirektoratet, 2015). Omsorgspersonens psykiske helse kan påvirke barnets livskvalitet og utvikling (Kvello, 2015:198). Samtidig presiserer Kvello at det ikke *trenger* å gjøre det. Dette forklarer han med at det foregår gjennom to ledd. Foreldrenes psykiske helse *kan* påvirke omsorgsevnen, og omsorgsutøvelsen *kan* igjen påvirke barnets utviklingsmuligheter (ibid.). Derfor er han opptatt av faktorer som kan bidra til at barnet klarer

seg på tross av. Mange av disse foreldrene vil derfor trenge hjelp og støtte for å utøve god utviklingsstøtte for sine barn (ibid.).

5.1.8 Sammenlignet med norske barn

Veronica forteller hvordan hun tenker rundt det at asylsøkerbarna bør få være som andre barn og bli behandlet som andre barn, men at det bør tas individuelle vurderinger for det enkelte barnet.

«(...) Men det er jo som jeg sa tidligere, at jeg prøver jo å tenke at dette er barn, på lik linje med andre barn. Det er jo masse som er likt. Er du 4 år og barn, så det meste er likt ikke sant. Når det er norske barn også gjør jeg individuelle vurderinger. Hva er det denne familien trenger..»

Denne forståelsen av alle barn som i utgangspunktet like, stemmer godt overens med det jeg tidligere har skrevet om normalisering. De har i utgangspunktet de samme behovene som alle andre barn, for å få gode utviklingsmuligheter. Barna har ofte en tyngre bagasje, så en må ofte bruke en traumebevisst tilnærming til dem, men ellers bør de også bli sett og hørt, og få de samme gode tilbud som alle andre barn.

Barnebase, flyktningbarnehage, mottaksskole og helsestasjon fremstilles som gode tilbud for asylsøkerbarna, som fremmer vekst og utvikling. Likevel har alle informantene blant annet noen meninger om at de ønsker at asylsøkerbarna skal ha de samme tilbudene til vanlig, norsk barnehage og skole, som alle andre barn i Norge.

5.2 Forbindelser- til barnets beste

Anette fortalte tidligere om viktigheten av fritidsaktiviteter for barna, men sa i denne forbindelse at disse også kan bidra til at foreldrene kan få nye nettverk. *«(...) Også er det jo en mulighet for foreldre å bli kjent med andre foreldre.»* Foreldrene kan danne relasjoner på ulike arenaer som også er viktige for barnet. Da er det en del av et mesosystem, hvor to av barnets mikrosystemer danner forbindelser (Gulbrandsen, 2006). Slike forbindelser vil kunne være av betydning for barnet på ulike måter.

«I dag så begynte det en gutt i barnebasen på 2 og et halvt. Han kom i forrige uke. (...) han var litt bortpå alle lekene vi har, og fant ut, og pappaen var med han, og vi snakket litt om hvor viktig det var at pappaen var med han de første dagene, og sånt.» (Anette)

Når Anette forklarer viktigheten av at faren til barnet ble med gutten de første dagene, da han startet i barnebasen, kan vi forstå det i lys av mesosystemet. Med at far var med i barnebasen skapte det en forbindelse mellom guttens ene mikrosystem; hjemmet, og det som nå skulle bli et nytt mikrosystem; barnebasen. Anette er også selv med på å skape forbindelser, mellom henne selv som aktør på asylmottaket, og skolen. Hun sier at hun alltid er med på det første møte på skolen. *«(...) også blir jeg med på et første møte på barneskolen.. eller ungdomsskolen.»*

Når Anette er i kontakt med en ung mor, og støtter henne og trygger henne i hennes omsorgsrolle, er dette også et godt eksempel på hvordan det skapes en forbindelse mellom to mikrosystemer, som kan få betydning for barnets utviklingsmuligheter.

«(...) Så da har jeg vært hjemme hos henne, også pratet med henne, også funnet litt ut av ting, og sånne ting. Som en hjelp da, en støtte. (...) jeg sa at; du er en god mamma, jeg vet at du er en god mamma, jeg ser at du er en god mamma. (...)»

Ved samtaler og veiledning kan andre aktører påvirke og støtte foreldre-barn relasjonen, slik som vist i omsorgstriaden (jf. 3.2; Hafstad & Øvreeide, 2011) Dette kan være av spesiell stor betydning om foreldrene har utfordringer med å være gode, støttende omsorgsgivere i den vanskelige asylsøker tilværelsen. Både barnefaglig i asylmottaket og helsesøster forteller at de har mange møter og veiledninger med foreldrene til barna. På denne måten er de også en hjelp og støtte for at foreldrene skal kunne være gode i sin utviklingsstøttende virksomhet. Anette sier:

«Ehm.. jo også kan jeg også ha veiledning med familier. (...) Jeg har en del veiledningskompetanse.. så jeg kan veilede foreldrene i... hvis jeg ser de trenger det kan jeg foreslå det, eller de kan komme å spørre. Det kan være her, eller jeg kan gå hjem til de.»

Veronica forklarer nødvendigheten av veiledning slik:

«Hvis det er en grunn til at jeg tenker at jeg må følge de opp på en eller annen måte. Eller at foreldrene ønsker det, eller trenger veiledning i forhold til spesielle

utfordringer. Som de selv ser på som utfordringer, eller som jeg ser at er utfordrende for dem.»

Veiledningens hensikt er at foreldrene skal styrkes som gode, utviklingsstøttende aktører i barnas liv. Veronica forklarer at foreldrene er ekstra viktige for de minste barna.

«(...) Altså det at det skal komme inn et fremmed menneske og snakke med 3-4-5-åringen ikke sant, det.. da skal du jobbe mye med tillit. Det er det å styrke foreldrene, og hjelpe foreldrene til å bli mer robust som er det primære. Så er det ikke alltid det er nok, men som oftest er det det.» (Veronica)

Jeg forstår det her som at Veronica mener at foreldrene og barnet skal ha mye tillit til en fremmed fagperson for at hun skal kunne ha gode, nære samtaler med de yngste barna. På samme måte beskriver Hafstad og Øvreeide (2011) at støtte og anerkjennelse kan danne trygge rom for foreldre og barn til å prate om vanskelige temaer (ibid.:218). Det er avgjørende at fagpersonen har en god relasjon til den voksne for å kunne bidra positivt til å støtte samspillet mellom den voksne og barnet (ibid.:182). Veronica forklarer også at det er foreldrene som er mest tilgjengelige for utviklingsstøtte. Foreldrene legger opp til hvordan barnet følelsesmessig møter sine omgivelser (ibid.:242). Ved å gi barnet bekreftelse og støtte i møtet med en fremmed fagperson, kan det skape tryggheten som skal til for at det kan rette seg mot og stole på denne personen (ibid.).

I tillegg er Veronica opptatt av at foreldrene må ha ressurser til å være gode omsorgspersoner for barna sine. Som kjent er det mange foreldre som har det vanskelig etter opplevelser fra hjemlandet, flukten, eller opplevelsen av å være asylsøker. Hafstad og Øvreeide (2011:104) skriver at usikkerhet, problemer og bekymringer hos foreldrene kan forstyrre det utviklingsstøttende samspillet mellom dem og barna. Det er derfor viktig at andre voksne kan supplere foreldrene, slik som forklart i omsorgstriaden. Tove (mottaksskolen) snakker om hvordan hun tror det kan være en vanskelig situasjon for barna og foreldrene: *«(...) de bor jo i familier, med foreldre som og har mange vanskeligheter. Jeg tror det er veldig vanskelig.»* Bente (flyktningbarnehagen) forteller også litt om samtaler med foreldre og barna omkring den vanskelige ventingen, og den usikre fremtiden.

«Også snakka vi en del om prosessen med at noen reiser hjem igjen, og prøvde å bevisstgjøre foreldre og barn om at det var ikke bare feil med det landet de kom fra heller. Ofte hadde foreldrene bare presentert alt som var galt. Det var derfor de dro.»

Og det var jo det. Men vi har kontakt med barnefamilier som har reist hjem, som har blitt sendt ut, som det går bra med. Eller etter forholdene bra med.»

Det blir som Bente her forklarer viktig for de ansatte å også kunne forberede barna og familiene på en eventuell retur til hjemlandet.

Når Veronica tidligere sa at det primære er å styrke foreldrene, sa hun også videre: «(...) så er det ikke alltid det er nok (...)». Da antar jeg at hun tenker på muligheten for å få hjelp av barneverntjenesten. Hun nevner dette senere, da jeg spør om barnevernets ansvarsområde med asylsøkerbarna.

«(...) de har bare i forhold til de familiene som de får melding om... eller om man for eksempel spør familiene om de kan kontakte barnevernet for å få hjelpetiltak, eller.. jeg tror ikke de har noe annet.. ikke i forhold til disse barnefamiliene hvertfall (...)»

Har barna behov for hjelpetiltak (Bvl § 4-4) eller lever under forhold som betegnes som omsorgssvikt (Bvl § 4-3) kan også barnevernet bli en del av barnets økologiske system. Barnevernet kan indirekte bli en del av det økologiske systemet til barnet gjennom foreldrene, altså en del av mesosystemet. Barnet kan også danne relasjoner selv med ansatte i barnevernet, som kan skape et nytt mikrosystem. Denne aktøren er ikke utdypet videre i denne undersøkelsen, da jeg ikke tar utgangspunkt i slike spesielle forhold.

Videre forklarer Veronica hvordan hun tenker rundt det å veilede familiemedlemmene sammen, og hver for seg.

«Når jeg innkaller, så prøver jeg jo å både innkalle hele familien sammen, og så bare snakke med de litt en til en, eller bare to til stede. Det er viktig observasjon for meg å observere hele familien i lag. For å se hvordan er samspillet mellom de, og hvordan er kulturen og hvem er det som på en måte styrer her i familien. Hvem er det som ikke sier så mye. Hvem av barna er det som har ansvar. Man får med seg mye med å se de sammen.. også er det noe med at for å få de til å snakke. Så er det kanskje viktig å være litt med de alene også. (...)» (Veronica)

Veronica beskriver både veiledningen sammen med familiene samlet, og veiledning alene med den enkelte, som viktig og betydningsfull. (Når barnet selv er med i veiledningene blir det også en del av mikrosystemet.) Videre vil jeg se på betydningen av ytre miljøer som barnet ikke har en direkte kontakt med, men som ett eller flere av mikrosystemene til barnet har kontakt med (jf. 3.3.3: eksosystemet).

5.3 Indirekte påvirkninger på barnets utviklingsmuligheter

Eksosystemet omfatter miljøer som ikke barnet har direkte kontakt med, med de må likevel ha en indirekte påvirkning for å være av betydning. Jeg vil ta for meg foreldrenes nettverk, samt ytre politiske reguleringer eller tiltak som får påvirkning på barnet. Eksosystemet kunne også vært tegnet inn i den illustrerte modellen av det økologiske systemet (Modell 2), men som jeg kommer tilbake til kan ofte foreldrene til asylsøkerbarna ha et manglende nettverk (jr. 5.3.1). De ytre politiske reguleringene og tiltakene, kan påvirke alle de ulike mikrosystemene, samt noen mesosystemer, på ulike måter, og er derfor vanskelig å illustrere.

5.3.1 Foreldrenes nettverk

Gulbrandsen (2006) skriver at det er foreldrenes arbeidsplass som oftest brukes som eksempel på eksosystemet. Foreldrene til asylsøkerbarna har ingen rett på utdanning eller arbeid før de har fått oppholdstillatelse, noe som kan føre til en uønsket passivitet (jf. 2.1).

«De får begynne på norskkurs.. stort sett er folk kjempeivrige for å begynne på norskkurs. Ehh.. så tar det slutt. Det er jo først når du begynner på introduksjonskurset at du kan begynne på et sånn utdanningsløp eller praksisplass, ute i arbeidslivet.» (Anette-barnefaglig)

Denne passiviteten og ofte økende frustrasjonen hos foreldrene, kan være en faktor, ofte sammen med ventingen og usikkerheten (jf. 5.3.2) som kan føre til psykiske problemer, som igjen kan påvirke deres muligheter for å utøve utviklingsstøtte til sine barn. Utdanning og jobb vil altså på denne måten være en manglende arena i asylsøkerfasen, som kan få en indirekte påvirkning på barna.

Anette forklarer derimot hvordan barnas tilbud til fritidsaktiviteter også kan være med på å gi muligheter til at foreldrene kan starte nye bekjentskaper. Hun sier: «(...) Også er det jo en mulighet for foreldre å bli kjent med andre foreldre.» I en rapport om asylsøkeres helse utgitt av Helsedirektoratet (2015) påpekes det at foreldre bør oppfordres til å snakke med andre foreldre i samme situasjon. Dette kan tenkes å være med på å lette frustrasjonen de har, gi de en bedre psykisk helse, og samtidig større muligheter for å selv å bli integrert i samfunnet, som igjen vil gi positive ringvirkninger på det utviklingsstøttende samspeillet med barnet.

5.3.2 Å være 'på vent'

Asylsystemet fører til at mange barn og familier må vente lenge i en asylsøker tilværelse. Det er ytre faktorer, som legger rammene for hvor lang tid det kan ta for barnefamiliene å få svar på asylsøknaden, og deretter bli bosatt i en kommune. Ventingen kan gi en opplevelse av utrygghet og usikkerhet i det daglige. Alle informantene legger gjentagende ganger vekt på hvordan denne belastningen kan påvirke helt inn til mikronivåene, og få betydning for barnet. Ordet *vente* brukes mye i forbindelse med asylsøkere. «(...) *Men det tar jo tid. Så det ordet vente(!), og bare vente(!).. det er jo et ganske brukt ord.*» (Anette- barnefaglig) Og venteprosessene kan være ulike.

«De venter på et asylmottak.. de venter på å få svar..ehm.. de får negativt svar... de venter på å bli sendt ut. De venter på å bli bosatt i en kommune. Så det er veldig mye.. venting. Akkurat i det siste, så tar jo ting lenger tid. Så det kan ta... noen har kommet og flytta veldig fort, og noen har bodd her i...6 år.. 7 år.. 8 år.» (Anette)

«(...) Jeg ser jo på ansiktene at når de får avklart situasjonen sin, at de faller liksom på... at de faller liksom på plass.. på et vis. Når du er bosatt i en kommune, da er du der. Da begynner du på introduksjonskurs, da får du barnehageplass. Da kan du vite at i denne byen skal du bo. Du kan tørre å etablere kontakter, vennskap, være mer delaktig. (...) jeg synes jo rent fagmessig, jeg er jo et sånt fagmenneske, jeg synes jo ikke det er noe godt. Jeg synes jo ikke det er noe god behandling av barn og voksne, det å vente på at livet skal begynne.» (Anette)

Med dette forstår jeg det som at Anette mener at hun faglig vet hvordan en slik belastning kan påvirke menneskers psyke og utvikling. Den lange, usikre ventetiden, og den videre uheldige belastningen på psykisk helse, fremheves i Tronstad (2015), Tsuda (2004) og Tonheim et al. (2015). Videre utdyper Anette litt om opplevelsen av denne belastningen og hvordan den kan påvirke barna i det daglige.

«(...)Hvis de får avslag så må de hjem. Til noe.. hva da? Kanskje de aldri har vært der. Så det er klart at de lever under en... det er mye mer usikkert, enn norske barn. Selv om noen norske barn føler de også kan ha det vanskelig, så lever de med en mye større grad av usikkerhet. Og det kan jo gå utover konsentrasjon, det kan.. ja. Så vi behandler jo de barna på en annen måte enn vi liker å behandle barn. Sånn sett.» (Anette)

Anette sier også litt om hvordan hun opplever at barna forholder seg til det å vente.

«(...) Noen har en.. oppfattelse av at de ikke skal snakke med barna om de vanskelige tingene.. det gjør vi ikke, for da kan det bli enda vanskeligere. De vil at de skal ha et godt liv. Ehm..vi gjorde mye det før. Vi lot ikke barna våre vite alle vanskelige ting. I dag vil vi liksom at barn skal vite vanskelige ting. Så det er ikke sikkert at barna oppfatter at de venter. Men at foreldrene blir jo preget av det.. de hører jo sikkert diskusjoner og prat. Det kan være foreldre som blir lei seg, som er sårbare, i det om 'kommer det ikke noe svar snart fra UDI, og får vi ikke kommune'.. ikke sant.. og sånne ting. Så det er en stressfaktor, fra en kommune, for de får ikke starta livet sitt... de har livet på vent.» (Anette)

Kristine har ikke opplevd at barna prater så mye om sin situasjon i barnebasen.

«De snakker ikke så mye om det. (...) Det er jo sånne midlertidige løsninger hele tiden. Men at de har en oppfattelse av at de venter.. det vet jeg ikke. Men foreldrene har jo veldig det. Livet dems står jo på vent. Og barna får jo sikkert med seg mye. (...) Det tror jeg nok. Så at det er en usikker situasjon, det tror jeg de får med seg, men barn er jo barn så de venter ikke på samme måte, at det blir ikke den samme.. jeg vet ikke. (...) Så ja.. det er mange situasjoner, og mye uvisshet, og det smitter jo sikkert over på barna.»

Bente forteller at barna i flyktningsbarnehagen snakker mest om sin situasjon, når de har erfart at noen har blitt sendt ut av landet.

«Ikke akkurat de barna som er her nå. Men de gjorde det i en periode, da de sendte ut så veldig mange. Da var de veldig opptatt av det. Hele gruppa. Og snakka om at.. de ble sendt ut, for han hadde ikke sånne papirer som det vi har. Og de var redd for å bli sendt ut. Med god grunn, altså de ble sendt ut. (...)»

Når barna er bevisst den situasjonen de er i som asylsøkere kan det være en stor belastning. De kan være bekymret og engstelige over å måtte reise fra det de har i Norge, tilbake til et land de har dårlige assosiasjoner, og av og til minner, fra. Både Anette, Kristine og Bente forteller at barna, særlig de minste, ofte ikke vet så mye om den situasjonen de er i. Foreldrene prater kanskje ikke så mye om det, og ønsker ikke å dele denne bekymringen med dem. Samtidig sier både Anette, Kristine og Bente at de tror at barna likevel får med seg veldig mye, selv om de ikke nødvendigvis blir like preget av situasjonen som foreldrene. Foreldrenes belastninger vil likevel kunne få en indirekte påvirkning på barna.

5.3.3 Manglende tid og ressurser

Noen av informantene kommer også med eksempler på hvordan tid og ressurser er mangelvare i arbeidet med asylsøkerbarna. Tid og ressurser i tjenestene er regulert av staten og kommunene, og derfor også en del av eksosystemet, og noe som helt klart påvirker barnet. Anette, Kristine, Veronica, Tove og Bente uttrykker at de ofte opplever at de ikke har mulighet til å være så tilgjengelige for barna, som de mener det er behov for. Flere av uttalelsene fra informantene belyser også hvordan det har vært økende mangel på gode tilbud og nok tid til barna, den siste tiden. Det kan sees i sammenheng med det store antallet asylsøkere og flyktninger som kom til Norge i siste del av 2015, og videre i 2016. Jeg forstår det derfor som at barna har hatt dårligere utviklingsmuligheter den siste tiden, fordi staten og kommunene ikke har klart å tilpasse tilbudene raskt nok, eller ikke har økt ressursbruken tilsvarende økningen av asylsøkere.

Veronica forklarte under 5.1.2 at hun kunne ønske hun hadde mer tid til barna. Bente fra flyktningsbarnehagen snakker videre om mangelen på ordinære barnehageplasser. Hun sier at asylsøkerbarna ikke blir prioritert, og at ventelistene for at de skal komme inn i vanlig, norsk barnehage har blitt enda lenger i det siste.

«Og det tenker jeg ikke er godt nok for 6-åringene som skal på skolen til høsten. De burde vært i vanlig barnehage nå. (...) Det tenker jeg ikke er en god løsning. De nye barna som kommer her starter jo fra scratch ikke sant. De får ikke den naturlige progresjonen som de ville fått sammen med de de har gått sammen med hele tiden.»
(Bente- flyktningsbarnehagen)

Og videre, snakker Tove om mangelen på vanlig skoleklasser til asylsøkerbarna.

«De fleste elvene våre går i en klasse, også går de her (mottaksskolen). Men det som er litt dumt med de du skriver om, de som bor på mottak; de har ingen klasse. De har ikke fått klasse, fordi skolen var full. Så vi har bare ettermiddag, og det er fra kl 13 til halv fire.. tre skoletimer. Og det er jo konsentrert språkopplæring, så vi tar jo godt vare på de. Og de lærer jo mye mer av det enn å bare sitte i en klasse og ikke forstå noen ting. Men de mister det sosiale... ikke sant.. de får ingen klasse. De får ikke venner fra klassen. Men vi håper jo at de skal få det så fort som mulig. Men sånn er det akkurat nå. For det kom veldig mange nå. Så for å klare det, så måtte vi gjøre det sånn.»

Tilhørigheten til en klasse kan handle om å være en hel skoledag sammen med jevnaldrende barn, med varierte pedagogisk opplegg. I mottaksklassen samler de barn med stort alderspenn inn i en språkgruppe. Alle barn i skolepliktig alder, som forventes å bli i Norge i minst 3

måneder skal få skoleplass (jf. 1.1.6). Dette som her forklares som en løsning i mottaksskolen i en kommune i Agder, er en midlertidig løsning på grunn av mangel på skoleplasser til asylsøkerbarna etter jul. Tove mener likevel at barna ikke uttrykker misnøye på grunn av dette.

(...) Men de er fornøyde. Det virker ikke som de synes det er så veldig ille, for de vet jo ikke om noe annet heller. De går på skole fra ett til halv fire, så er de ferdige. De klager ikke.»

Jeg tolker disse uttalelsene som at både Veronica (helsesøster), Bente (flyktningbarnehagen) og Tove (mottaksskolen) føler på en utilstrekkelighet i sitt arbeid med asylsøkerbarna, på grunn av noen ytre rammer de ikke selv har kontroll over. Tove sier at de har veldig få timer å tilby barna på mottaksskolen, og lite opplegg utenom språkopplæring. I 5.1.3 ble vi også kjent med barnebasens begrensninger i form av få timer og lite pedagogisk opplegg. Det er likevel mangelen på vanlig norske barnehage- og skoleplasser som oppleves som mest uheldig for barna. Både barneombudet og blant annet rapporten «Levekår for barn i asylsøkerfasen» (2015, jf. kap. 2) oppfordrer til at alle barn, inkludert asylsøkerbarn, skal få samme tilbud til barnehage- og skoleplass som norske barn. Hadde tjenestene vært optimale i forhold til tid og ressurser, kan det tenkes at de i større grad kunne sikret barna bedre utviklingsmuligheter. Det er uansett de vanlige, norske barnehagene og skoleklassene som kan tilby asylsøkerbarna størst grad av sosialisering og integrering med jevnaldrende norske barn.

5.4 Språk, kulturutveksling og integrering inn i det norske samfunnet

For asylsøkerbarna vil makrosystemet med samfunnsforhold, kultur, og de anerkjente meningsforståelser gjennomsyre alle de andre systemene, og få innvirkning på barnets utviklingsmuligheter på ulike måter (Gulbrandsen, 2006). Kultur kan forstås som en analytisk implikasjon (Søndergaard, 2000:44). Det vil si at den ikke er presis eller bestemt av noen, den må tolkes. Det er også den som styrer våre handlinger og *diskurser* i samfunnet (ibid.). «Kultur er koden, som ligger bak handlingene.» (Direkte oversatt fra Søndergaard, 2000:44). I et samfunn preges en av anerkjente forestillinger og forventningene til aktivitetene og rollene i samspillet med hverandre (Gulbrandsen, 2006). Aktørene jeg har hatt samtaler med i denne undersøkelsen, kan også fungere som *diskursbærere* (Søndergaard, 2000:340ff) for barna og foreldrene (Søndergaard, 2000). Diskurs viser til den sosialt konstruerte sannheten, derfor blir aktørene diskursbærere da de kjenner til diskurser i det norske samfunnet, og kan bringe denne videre til foreldrene og barna (ibid.).

Anette (barnefaglig) forteller om samtaler hun har med de nyankomne asylsøkerne til mottaket. Det er mye informasjon som skal formidles, om blant annet norsk kultur og norske lover.

«(...) jeg legger også vekt på å snakke noe om lover, regler og litt sånn oppdragelsesform som vi har. Er veldig nøye med å informere om at det er ulovlig å... både ulovlig, og ikke minst uheldig å bruke vold i oppdragerhensyn.»

Hun forteller altså at hun ser sanksjonerende vold i oppdragelsen som både ulovlig, og at det er en utbredt diskurs at det er uheldig å bruke vold i oppdragerhensyn i norsk kultur. Hun er nøye med å få frem at det skal skje en kulturutveksling, og ikke bare formidling, slik at hun åpner opp for en dialog omkring enkelte temaer.

«(...) min rolle kan jo også være å være veileder i forhold til hvordan er det vi gjør det her. Og det er jo ikke sikkert at nødvendigvis vår måte er den beste. Så det er jo en sånn utveksling av måter å for eksempel være en oppdrager på. Jeg pleier å være ganske nøye med å si at... det som er viktig er jo at.. de har jo sin identitet og sine opplevelser.. og det er jo viktige ting. Det er ikke sånn at de skal legge i fra seg livet sitt og kunnskapen, og erfaringene sine, og at vi skal være de beste. For det er vi ikke. Vi er ikke de beste vi.. men.. jeg veileder de jo i forhold til hvordan er det våre systemer virker.. sånn at det kan være lett for de å komme inn i en barnehage, inn på skole.. jhhh.»

Hun ønsker altså at det skal være en kulturutveksling, hvor også foreldrene og barnas kultur, identitet og opplevelser skal tas hensyn til. Hun forteller videre at veldig mange foreldre er redd for barnevernet. *«(...) Påtagende redsler, og det er veldig trist.»* Hennes oppgave er da å informere om hva barnevernet er, og hvordan de faktisk jobber. Jeg forstår Anette slik at hun mener frykten foreldrene har til barnevernet kan ødelegge for et eventuelt samarbeid som kan hjelpe og støtte barnet. Men som nevnt tidligere blir ikke barnevernet alltid en aktør i asylsøkerbarnas nettverk.

Veronica (helsesøster) foreller at hun bruker mye av sin tid på å prate med foreldrene om helseopplysninger og andre ting som foreldrene ikke vet så mye om, eller som de kanskje trenger en forklaring på i forbindelse med norsk kultur og norske forhold. *«(...) Litt fordi de ikke vet, og litt fordi vi nok har en litt annen oppfatning av mye, som går på barneoppdragelse, og litt sånn der. (...)*» Her kan Veronica fungere som en diskursbærer da hun lærer foreldrene om norsk kultur og diskurser.

Tove (mottaksskolen) snakker også om hvordan barna kan ha ulike kulturelle forståelser enn andre barn og voksne i Norge.

«(...) Også må de og lære noe om regler, ikke sant. Mellommenneskelige regler, det må de lære om. Og det er kanskje veldig stor forskjell på de her hos oss, og de som de er vant med fra før.»

Det er igjen snakk om kulturelle koder og diskurser som barna kan ha nytte av for å fungere godt sammen med andre i det norske samfunnet. Flere av informantene uttrykker hvor viktig de mener språkopplæring er, både for sosialisering og trivsel i hverdagen, og for integrering.

«(...) Og målet er jo selvsagt at de skal lære språket. Og at de skal lære nok til å klare seg senere i livet. (...) Ingen kan klare seg i norsk samfunn uten å lære seg norsk.» (Tove- mottaksskolen)

«(...) Så de.. i løpet av to måneder... først så kan du se på ansiktene deres at de egentlig ikke forstår så mye, og at det er jo kjempestrevsomt for de, å være i en setting i en klasse med andre elever, og voksne med et språk som de ikke aner. Men sånn cirka to måneder.. så kan jeg se på ansiktet deres at de begynner å smile, for de begynner å forstå, og de begynner å snakke litt da.» (Anette- barnefaglig)

I barnebasen foregår språkopplæringen mest gjennom sanger og lek.

«(..) og litt språkopplæring og. Særlig når det er sangstund, det synes de er veldig gøy. Da er det sanger som med mye bevegelser som «hode, skulder kne og tå» sånn at de og skjønner hva en synger om. Det syns de er veldig gøy.» (Kristine)

Likevel jobbes det mer med språkopplæring i vanlig, norsk barnehage. Det er også samhandling med norske barn som gir de bedre muligheter til å lære språk, og til å bli integrert inn i det norske samfunnet.

«Jeg syns at asylsøkerbarn må få gå i barnehage fra de er små. Det handler om språk, det handler om å delta i integreringsaktiviteter på en måte. (...) Vi har jo en sånn barnebase.. (...) Men der møter de bare andre asylsøkerbarn. Så i forhold til det med språk, så er det ikke så mye annet enn at de ansatte som jobber der snakker jo norsk, så det er jo bra, at de kan jo på en måte få snike inn litt integreringsgreier (...). Så det er et mye bedre tilbud enn at de ikke har et tilbud. Men jeg skulle ønske at alle fikk gå i norsk barnehage. Det tror jeg at hadde vært veldig, veldig bra. (...) Og også for Norge

som samfunn, for mange skal jo bli her, så at jo bedre man liksom får integrert de, og når de begynner på skole, så er det det med språk og alt det.» (Veronica- helsesøster)

Veronica ser det altså uheldig for språkopplæringen og integreringen at ikke alle asylsøkerbarna får tilbud om barnehageplass. Dette kom også frem når jeg spurte Bente, i flyktningbarnehagen, om hva som kan være uheldig med at asylsøkerbarna ikke kommer inn i vanlig, norsk barnehage, til forskjell fra barnebase og flyktningbarnehage.

«Jeg tenker at språk, nettverk, alt egentlig. Jeg tenker at det er forferdelig at de blir sittende lenge, uansett. De sier at de skal ikke integreres, for kanskje de skal tilbake (...))»

Bente forklarer her problematikken med at *de* (forstått som norske myndigheter) ikke gir rett til barnehageplass, med den begrunnelse at barna ikke trenger å integreres inn i et samfunn om de kanskje ikke får oppholdstillatelse her. Men når barna blir satt *på vent* i samfunnet, kan det ikke da føre til en stopp i muligheter for sosialisering, kulturutveksling, og utvikling for øvrig? Kan for eksempel manglende (norsk) språk, derav manglede evne til å ha et godt samspill og sosiale relasjoner med jevnaldrende og andre utviklingsaktører, svekke den generelle muligheten for utvikling? Med utvikling forstått som å vokse opp til å fungere sammen med andre i det samfunnet en lever i (Andenæs, 2000b; jf. 3.2) er det lett å tolke det som at integrering og språk er veldig viktige faktorer for god utvikling. Dette blir særlig betydelig for utviklingsmulighetene til barna om det er en situasjon, en *venting* som foregår over lang tid. Dette samsvarer også med rapporten «Levekår for barn i asylsøkerfasen» (2015), hvor Lauritsen skriver at det er uheldig for psykiske belastninger og barnets utvikling med en sosial og språklig isolasjon fra resten av samfunnet, enten barna skal vokse opp i Norge eller i et annet land (jf. 2.3).

6. AVSLUTTENDE REFLEKSJONER

Den empiriske drøftingen i dataanalysen bygger på fagpersonenes fortellinger, tanker og refleksjoner om asylsøkerbarna de arbeider med. Med utgangspunkt i problemstillingen; **«Hvilke utviklingsmuligheter har medfølgende asylsøkerbarn i Agder?»**, vil jeg oppsummere hele undersøkelsen, dele noen av mine tanker om muligheter for videre forskning, og til sist noen refleksjoner til ettertanke.

6.1 Oppsummering

Mange arenaer i asylsøkerbarnas økologiske system, og personer de her danner relasjoner til, kan bidra til utviklingsstøttende virksomhet. Jeg har gjennom hele analysen sett for meg et asylsøkerbarn som fokuspersion, og tatt for meg informantene sine uttalelser om arbeidet med asylsøkerbarn spesielt. Likevel blir det også sagt at arbeidet med disse barna, på mange måter er likt som å jobbe med barn generelt. Funnene jeg har drøftet stemmer godt overens med tidligere forskning på feltet, på alle områder. Teorien jeg har brukt underbygger også funnene og tidligere forskning på en god måte.

Alle intervjuene er gjort i Agder, men jeg opplever ikke at det er noe spesielt med Agder, i forhold til hvordan det ville vært å gjort undersøkelsen i en annen del av landet. I innledningen kommer det derimot fram at det er forskjeller i hvordan ulike kommuner i landet, på tvers av fylker, velger å organisere tilbudene og tjenestene til asylsøkerbarna. Det kan også tenkes at det vil variere ut i fra hvor stor kommunen er, og hvor mange asylsøkere de tar imot.

Jeg vil nå oppsummere hele undersøkelsen med utgangspunkt i de analytiske forskningsspørsmålene jeg har utforsket.

6.1.1 Hvilke utviklingsmuligheter gir barnebasen, flyktningsbarnehagen og mottaksskolen?

Både barnebasen, flyktningsbarnehagen og mottaksskolen gir barna et tilbud for sosialisering med andre barn, muligheter for lek og læring. De kan også gi noen muligheter for integrering og å lære norsk. Det er arenaer som kan fungere som en trygghet og kontinuitet i hverdagen, og hvor barna kan danne viktige relasjoner til mulige signifikante andre, som jeg tar for meg i avsnittet under.

6.1.2 Hvem er viktige aktører for utviklingsstøtte?

Alle mine informanter har direkte kontakt med asylsøkerbarna og kan på denne måten være viktige for å gi barna en følelse av trygghet i hverdagen, samt være viktige aktører for å utøve utviklingsstøtte. Det er en generell enighet i denne undersøkelsen om at barna bør møtes med en traumebevisst tilnærming, hvor en ser viktigheten av trygghet, gode relasjoner og hjelp til affektregulering. Det blir også lagt stor vekt på foreldrenes rolle ovenfor barna, og hvordan de andre aktørene både kan kompensere foreldrene, og være hjelp og støtte for å styrke foreldrene som utviklingsstøttende aktører. Andre barn, ofte jevnaldrende, kan også bidra til utviklingsstøtte. Barna kan treffe andre barn på arenaer som barnebasen, flyktningsbarnehagen

eller mottaksskolen. Faste fritidsaktiviteter åpner for flere arenaer hvor barna møter andre barn, og kan leke, lære språk og integreres inn i det norske samfunnet.

6.1.3 Hva kan begrense asylsøkerbarnas utviklingsmuligheter?

Informantene i undersøkelsen har fortalt mye om forhold de opplever som vanskelig og utfordrende i dette arbeidet med asylsøkerbarna. Barna har i utgangspunktet de samme rettighetene som norske barn ifølge FNs barnekonvensjon (1989), men tilbudene de får varierer ofte, spesielt i forbindelse med barnehagetilbud og noen ganger også skoletilbud. De får noen ganger de samme tilbudene, men må ofte vente til det er ledige plasser. Skolene må også kunne tilrettelegge for ekstra norsktimer i skolen. Mottaksskolen er et tilbud for å lære språk, men tilbyr ikke fulle dager med annen undervisning, og de treffer heller ikke norske barn her. Barnebasen et helt annet tilbud enn en ordinær barnehage. Både med tanke på omfang, og pedagogiske krav. Verken barnebasen eller flyktningbarnehagen kan bidra til integrering i samme grad som vanlige norske barnehager, da de har mulighet til å ikke treffe norske barn her. Jeg oppfatter ut fra mine funn, teori og forskning at det har vært spesielt vanskelig å innfri gode tilbud til asylsøkerbarna den siste tiden, da det har kommet så mange asylsøkerbarn til Norge, på kort tid. Ventetiden på asylmottak kan også bli lenger.

Det finnes mange midlertidige løsninger, og også selve asylsituasjonen er en midlertidig, belastende situasjon for barna, med mye venting og bekymringer for fremtiden. I tillegg kan også foreldrenes belastende situasjon påvirke barna på en negativ måte.

6.2 Forslag til videre forskning på feltet

Jeg har i denne undersøkelsen gjort en drøfting av funn relatert til barnas utviklingsmuligheter. Isteden kunne en også spurt seg om asylsøkerbarna på mottak lever i en situasjon som også oppleves utilstrekkelig her og nå? Det vil kunne dreie seg mer om barnas levekår og trivsel her-og-nå, og kommer ikke inn under problemstillingen i denne oppgaven. Noe av den tidligere forskningen jeg har presentert (kap. 2) tar for seg dette, men siden situasjonen hele tiden endrer seg, vil en alltid kunne gjøre nye funn. En videre undersøkelse kunne også ha gått enda nærmere inn på de ulike forhold, og de ulike aktørene som jeg tar for meg i denne undersøkelsen, for eksempel ved å ha flere informanter og mer ubegrenset med tid. Det kommer også frem i denne undersøkelsen at barnas utviklingsmuligheter er vel så viktige om de ikke får oppholdstillatelse, og skal leve videre i et annet land. For hva skjer med disse barn om de blir sendt tilbake til sitt hjemland? De skal fortsatte å leve. Barndommen sin

får de ikke tilbake, og alt de har opplevd kan ikke slettes. Dette kunne også ha blitt drøftet ytterligere.

6.3 Til ettertanke

Man sier ofte at barna er fremtiden, og at de er vår beste investering. Denne tanken må selvsagt også inkludere asylsøkerbarna. Enten om de skal bli i Norge, eller et annet land. Det må være en forutsetning å sikre alle barn like rettigheter, muligheter for et godt liv, og for utvikling, slik som FNs barnekonvensjon krever. Med denne undersøkelsen ønsker jeg å sette et større fokus på asylsøkerbarna, deres situasjon og muligheter for utvikling. Jeg har et ønske om at flere mennesker, både politikere, fagpersoner og det enkelte medlem av samfunnet skal engasjere seg, og i investere i disse barnas fremtid.

7. LITTERATURLISTE

- Aamodt, Sigrun (2016): *Kostnader ved mangelfull utdanning av asylsøkere og flyktninger*. Hentet 15.april 2016 fra: <http://nafo.hioa.no/ny-og-viktig-rapport-om-kostnader-ved-mangelfull-utdanning-av-asylsokere-og-flyktninger/>
- Aanundsen, May Britt & Spikkeland, Birgitte (nettred.): *Kongsgård barnehage*. Hentet 01.mars 2016 fra: <http://minbarnehage.no/kongsgbhgsenter/Underside/1839>
- Andenæs, Agnes (2000a): Generalisering: Om ringvirkninger og gjenbruk av resultater fra en kvalitativ undersøkelse. I Haavind, H.(red.) (2000) *Kjønn og fortolkende metode*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS
- Andenæs, Agnes (2000b): *Et barnevern med lydhørhet for barnet - Fra generelle risikofaktorer og globale modeller til forståelse av spesifikke, tilrettelagte dagliglivserfaringer*. NOVA`s Skriftserie 5/2000
- Backe-Hansen (2009): *Barn*. Hentet 10.02.2016 fra: <https://www.etikkom.no/fbib/temaer/forskning-pa-bestemte-grupper/barn/>
- Barnehageloven (2005): Lov om barnehager. Hentet 22.mai 2016 fra: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-06-17-64>
- Barneombudet(2016): *Barn på asylmottak*. Hentet 01.april 2016 fra <http://barneombudet.no/dine-rettigheter/til-en-rettferdig-asylsituasjon/barn-pa-asylmottak/>
- Barnevernloven (Bvl) (1992): Lov om barneverntjenester. Oslo: Barne- og likestillingsdepartementet
- Bath, I. Howard (2008): The three pillars of trauma-informed care. I *Reclaiming Children & Youth*. Vol. 17 (3), 17-21
- Berg, Berit & Tronstad, Rose (red.) (2015): *Levekår for barn i asylsøkerfasen*. Trondheim: NTNU Samfunnsforskning (i samarbeid med NIBR og HiNT, på oppdrag fra Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet og Justisdepartementet)
- Berg, Berit, Tronstad, Kristian Rose, Valenta, Marko, Lauritsen, Kirsten, Søholt, Susanne & Michelsen, Hilde (2015): Oppsummering og anbefalinger. I Berit Berg & Kristian Rose Tronstad (red.): *Levekår for barn i asylsøkerfasen* (s. 165-174). Trondheim: NTNU Samfunnsforskning
- Borge, Anne Inger Helmen (2015): *Resiliens – risiko og sunn utvikling*. (2.utgave) Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS
- Bø, Inge (2000): *Barnet og de andre*. (3.utgave) Oslo: Universitetsforlaget.
- Dalen, Monica (2011): *Intervju som forskningsmetode- en kvalitativ tilnærming*. (2. utgave) Oslo: Universitetsforlaget

- Digernes, Anita Grønningsæter (2016, 16.april): Skuggeheimen. *Vårt Land*, s. 19-22.
- FNs barnekonvensjon (1989): FNs konvensjon om barnets rettigheter (utgitt av Regjeringen)
- Gulbrandsen, Liv Mette (2006): Urie Bronfenbrenner: En økologisk utviklingsmodell. I Liv Mette Gulbrandsen (red.): *Oppvekst og psykologisk utvikling* (s.50-71). Oslo: Universitetsforlaget
- Haavind, Hanne (2000a): På jakt etter kjønnede betydninger. I Hanne Haavind (red.) *Kjønn og fortolkende metode* (s. 7-60). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS
- Haavind, Hanne (2000b): Analytiske retningslinjer ved empiriske studier av kjønnede betydninger. I Hanne, Haavind (red.) *Kjønn og fortolkende metode* (s. 155-220). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS
- Hafstad & Øvreeide (2011): *Utviklingsstøtte- foreldrefokusert arbeid med barn*. Kristiansand: Høyskoleforlaget
- Haugli, Hanne & Svolsbru, Gro (2016): *Nyankomne 6-16*. Hentet 01.mai 2016 fra: <http://nafo.hioa.no/nyankomne/nyankomne-6-16/>
- Helsedirektoratet (2015): *Helsetjenestetilbudet til asylsøkere, flyktninger og familiegjenforente*. (Veileder) Oslo.
- Kristiansand kommune (2016): *Flyktningssituasjonen*. Hentet 01.februar 2016 fra <https://www.kristiansand.kommune.no/helse-og-omsorg/flyktningssituasjonen/#situasjonen-i-kristiansand>
- Kvale, Steinar (1998): *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS
- Kvale, Steinar & Brinkmann, Svend (2009): *Interview- introduktion til et håndværk*. (2. utgave) København: Hans Reitzels Forlag
- Kvello, Øyvind (2008): Jevnaldringer som sosialiseringssagenter. I Øyvind Kvello (red.): *Oppvekst – om barns og unges utvikling og oppvekstmiljø* (s. 233-257). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS
- Kvello, Øyvind (2015): *Barn i risiko – skadelige omsorgssituasjoner*. (2.utgave) Oslo: Gyldendal norsk forlag AS
- Lauritsen, Kirsten (2015): Dei minste barna i asylmottak. I Berit Berg & Kristian Rose Tronstad (red.): *Levekår for barn i asylsøkerfasen* (s. 99-115). Trondheim: NTNU Samfunnsforskning
- Lidén, Hilde, Seeberg, Marie Louise & Engebriqtsen, Ada (2011): *Medfølgende barn på asylmottak- livssituasjon, mestrings og tiltak*. Oslo: Institutt for samfunnsforskning. (ISF rapport 2011:1, på oppdrag fra Mottaksutvalget under Justisdepartementet)
- Malterud, Kirsti (2013): *Kvalitative metoder i medisinsk forskning-en innføring*. Oslo: Universitetsforlaget

- Meld. St. 27, 2011-2012 (2012). *Barn på flukt*. Oslo: Justis- og beredskapsdepartementet.
- Nasjonal strategi om innvandreres helse 2013-2017 (2013): *Likeverdige helse- og omsorgstjenester – god helse for alle*. Helse- og omsorgsdepartementet.
- Nilssen, Vivi (2012): *Analyse i kvalitative studier- Den skrivende forskeren*. Oslo: Universitetsforlaget.
- NOU 2011:10 (2011): *I velferdsstatens venterom* Oslo: Departementenes servicesenter, Informasjonsforvaltning
- Personvernombudet for forskning (NSD) (2016a): *Forskning på sårbare grupper*. Hentet 20.04.2016 fra: <http://www.nsd.uib.no/personvern/forskningstemaer/sarbar.html>
- Personvernombudet for forskning (NSD) (2016b): *Barnehage og skole*. Hentet 20.04.2016 fra: <http://www.nsd.uib.no/personvern/forskningstemaer/barnehageskole.html>
- Redd barna, 2012-2013 (2013): *Først og fremst barn*. Hentet 1.februar fra: <http://www.reddbarna.no/forstogfremstbarn/foerst-og-fremst-barn>
- Regionalt ressurscenter om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging (RVTS sør): *Grunnlagsartikler*. Hentet 15.april 2016 fra <http://sor.rvts.no/no/fagstoff/grunnlagsartikler/>
- Regionalt ressurscenter for vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging (RVTS sør): *Traumebevisst ordliste*. Hentet 15. april 2016 fra: <http://www.traumebevisst.no/ordliste/#traumebevisstomsorg>
- Repstad, Pål (2007): *Mellom nærhet og distanse*. Oslo: Universitetsforlaget
- Ryen, Anne (2002): *Det kvalitative intervjuet. –fra vitenskapsteori til feltarbeid*. Bergen: Fagbokforlaget
- Sagatun, Solveig (2005): *Vanlig og uvanlig: Miljøarbeid hjemme med 14-18 åringer*. (Doktorgradsavhandling.) Fakultetet for samfunnsvitenskap og teknologiledelse, NTNU, Trondheim
- Søndergaard, Dorte Marie (2000): *Tegnet på kroppen*. København: Museum Tusulanums Forlag
- Tonheim, Milfrid, Derluyn, Ilse, Rosnes, Ellen Vea & Zito, Dima (med Marina Rota Audhild Steinnes) (2015): *Rehabilitation and social reintegration of asylum-seeking children affected by war and armed conflict*. (Senter for interkulturell kommunikasjon: forskningsrapport på oppdrag fra UDI) Stavanger: Misjonshøgskolens forlag
- Tronstad, Kristian Rose (2015): Barn og unge i asylsøkerfasen- hvem er de og hvordan går det med dem?. I Berit Berg & Kristian Rose Tronstad (red.): *Levekår for barn i asylsøkerfasen* (29-47). Trondheim: NTNU Samfunnsforskning

- Tsuda, Ayako (1994). *Barn og unge i statlige mottak*. (forskningsrapport på oppdrag fra UDI)
Lysaker: Utlendingsdirektoratet.
- Ulvik, Oddbjørg Skjær (2009): Barns rett til deltakelse – teoretiske og praktiske utfordringer i profesjonelle hjelperes samarbeid med barn. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, Vol 46 (12), 1148-1154
- Utlendingsdirektoratet (UDI) (a): *Asylsøker*. Hentet 13.mai 2016 fra <https://www.udi.no/ord-og-begreper/asylsoker/>
- Utlendingsdirektoratet (UDI) (b): *Ulike typer asylmottak*. Hentet 12.mai 2016 fra: <https://www.udi.no/asylmottak/onsker-a-drive-mottak/ulike-typer-asylmottak/>
- Utlendingsdirektoratet (UDI) (2011): *Krav til arbeid med barn og unge i statlige mottak*. Hentet 04.april 2016 fra: <https://www.udiregelverk.no/no/rettskilder/udi-rundskriv/rs/2011-011/>
- Valenta, Marko (2015): Tjenestetilbuds innvirkning på asylsøkende barns levekår. I Berit Berg & Kristian Rose Tronstad (red.): *Levekår for barn i asylsøkerfasen* (s. 73-99). Trondheim: NTNU Samfunnsforskning
- Vygotsky, Lev Semenovič (1978): *Mind in society*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press
- Wadel, Cato & Wadel, Carl Cato (2007): *Den samfunnsvitenskapelige konstruksjon av virkeligheten*. Kristiansand: Høyskoleforlaget
- Wood, David, Bruner, Jerome S. & Ross, Gail (1976): The role of tutoring in problem Solving. *Journal of Child Psychology and Psychiatry* (17), 89-100

VEDLEGG 1: Informasjonsskriv

Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjektet:

“Å vokse opp på mottak”

- *En kvalitativ undersøkelse om asylsøkerbarns oppvekstvilkår og utviklingsmuligheter*

Bakgrunn og formål

Jeg ønsker å samle kunnskap, erfaringer og oppfatninger om barn som tilbringer deler av sin oppvekst på asylmottak. Jeg ser dette som et veldig viktig, og ikke minst svært dagsaktuelt tema. Prosjektet er en del av en mastergradsoppgave i Sosialt arbeid (spesialisering innen Velferdsstudier), ved Universitetet i Agder.

I din stilling/som frivillig er du i daglig/nesten ukentlig kontakt med disse barna (og familiene), og vil kunne ha dannet deg et godt bilde av hvordan barna har det, og hvordan de påvirkes av en oppvekst på mottak og i en asylsøkerfase. Det er derfor veldig relevant for min studie og få intervju deg.

Hva innebærer deltakelse i studien?

Jeg vil gjøre et dybdeintervju på omtrent 1 time. Jeg håper også på mulighet for å kunne ta kontakt om det senere blir aktuelt å spørre om enkeltspørsmål, eller eventuelle avklaringer. Intervjuet vil stort sett omhandle spørsmål om barnas hverdag, og deres behov. Det vil bli tatt lydopptak og notater underveis i intervjuet.

Hva skjer med informasjonen om deg?

Alle personopplysninger vil bli behandlet konfidensielt. Kun intervjuer og veileder vil kunne ha tilgang til eventuelle personopplysninger. Opptak og notater vil kun oppbevares av intervjuer personlig, på et trygt sted.

Ditt navn, andre personopplysninger eller kommune vil ikke bli oppgitt i publikasjonen, så det er liten sannsynlighet for at du, eller eventuelt andre, vil kunne bli gjenkjent i oppgaven.

Prosjektet skal etter planen avsluttes 1.juni. Alt utenom selve publikasjonen av oppgaven vil da bli slettet.

Frivillig deltakelse

Det er frivillig å delta i studien, og du kan når som helst trekke ditt samtykke uten å oppgi noen grunn. Dersom du trekker deg, vil alle opplysninger om deg bli anonymisert.

Dersom du ønsker å delta eller har spørsmål til studien, ta kontakt med masterstudent Silje Egeli, mob: 414 80 645 eller mail: siljeegeli@hotmail.com. Eller ta kontakt med veileder i prosjektet: dosent Solveig Sagatun, ved institutt for sosiologi og sosialt arbeid, (Gimlemoen 25, Kr. sand) tlf: 381 41 535

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS.

UNIVERSITETET I AGDER
FAKULTET FOR SAMFUNNSVITENSKAP

Samtykke til deltakelse i studien

Jeg har mottatt informasjon om studien, og sier med dette ja til å delta i forskningsprosjektet om barn på asylmottak. Prosjektet og intervjuene vil gjennomføres av mastergradsstudent Silje Egeli. Min deltagelse i prosjektet vil innebære at jeg lar meg intervjuet, og jeg er kjent med at dette vil bli tatt opp digitalt.

(Prosjektdeltakers navn)

(dato)

VEDLEGG 2: Intervjuguide (1)

Dato:

Respondent 1: Barnefaglig på mottak

Nøkkelinformant- stiftelsen SANA

- 1) Hva er din formelle stillingstittel?
- 2) Kan du starte med å si litt om hva din jobb innebærer, og hvordan dere jobber i forhold til familiene som bor i ordinære, desentraliserte mottak?
- 3) Er det forskjeller fra hvordan dere jobber i stiftelsen SANA, i forhold til mottak drevet av flyktningetjenesten i en kommune?
- 4) a) Hvor lenge har det vært vanlig at en familie med barn må bo på mottak i Norge før de får svar på asyløknaden?
b) Tror du ventetiden nå kan bli lenger pga den økende flyktningstrømmen?
- 5) Hva tenker du umiddelbart kan være noen av de mest betydningsfulle forskjellene i hverdagen for et barn på mottak, sammenlignet med et annet barn i Norge?
- 6) Kan du si mer om hvordan en vanlig dag kan se ut for en familie på desentralisert mottak?
- 7) Hvordan opplever foreldrene sin situasjon, og hvordan kan dette påvirke barna?
(- traumer, usikkerhet rundt asyløkerstatusen, arbeidsløshet?)
- 8) Hvilke prosjekter, tiltak eller tilbud finnes for barn og familier på asylmottak?
- 9) I hvilken grad er ansatte i SANA en del av familienes hverdag?
- 10) Hvilken kunnskap, og eventuelt erfaring, mener du det er viktig at ansatte har, når de jobber med familier? (- hva med psykososialt arbeid i forhold til barns utvikling?)
(- hva med traumebasert omsorg?)
(- hvor viktig er det å ha en barnefaglig bakgrunn?)
- 11) Føres det ulike kurs og veiledning med slik kunnskap?
- 12) a) Hvordan er skole og barnehagetilbudet til barna?
b) Benytter alle familier seg av tilbudene?
- 13) a) Hvordan er fritidstilbudene til barna?
b) Finnes det noe tilbud fra frivillige organisasjoner?
c) Hvilken betydning har du inntrykk av at disse tilbudene har for barna?

- 14) Tror du det er sannsynlig at det kan bli et økende antall barnefamilier som må bo på sentraliserte asylmottak i Norge fremover, pga den store flyktningstrømmen?
- 15) Hvilke påfølgende konsekvenser kan det i så fall få for barn og bo i et slikt mottak, til forskjell fra desentralisert mottak? (andre eller flere utfordringer?)
- 16) Er det noe du vil legge til til slutt om temaet «Barn på asylmottak»?
- 17) Hvem tenker du det kunne vært relevant å ta videre kontakt med om dette tema? (har ikke godkjenning til å intervju barna og foreldrene selv)

VEDLEGG 3: Intervjuguide (2)

Informanter: Mottaksskole-/barnebase-/flyktningbarnehageansatte:

1. Hva er din formelle stillingstittel og utdanning?
2. Hvor lenge har du jobbet i den stillingen?

3. Hvor mange ansatte og barn går her? Og hvilken alder er barna?
4. Kan du fortelle litt om statusen til de barna som er her nå? (hvor lenge vært her? I vente på svar på intervju, asylsøknaden, avslag?)
5. Hvordan snakker barna om sin situasjon? (snakker de om ventingen eller andre ting som er vanskelig?)

6. Kan du fortelle litt om skolen/barnebasen/flyktningbarnehagen deres, og målsettingen i arbeidet med asylsøkerbarna?
7. Jobber dere etter en spesiell(e) metode, teoretisk forståelse eller ideologi? (Traumebevisst omsorg? Andre kurs, veiledning)
8. Kan du fortelle om dagens struktur en vanlig dag i skolen/barnebasen/flyktningbarnehagen?
9. Hvordan er tilbudet barna får her forskjellig fra en vanlig norsk skole/barnehage?
10. Hvordan opplever du at skole/barnebase/barnehage-tilbudet bidrar til vekst og utvikling?
11. Hvordan opplever du at lek og samhandling med jevnaldrende har betydning i barnas hverdag?
12. Kan du si litt om hva du mener er asylsøkerbarnas spesielle behov eller utfordringer? Eks. på dette?
13. Hvordan påvirkes barna av det?

14. Noe du vil legge til, til slutt?

VEDLEGG 4: Intervjuguide (3)

Informant: Helsesøster

1. Har jeg forstått riktig med at du er ansatt i kommunen, men har et nært samarbeid med stiftelsen SANA om asylsøkerbarna?
2. Hva slags utdanning har du?
3. Har du hatt spesielle kurs e.l i forhold til å jobbe med asylsøkerbarn?

4. Hvor gamle er barna du jobber med?
5. Hvor mye direkte kontakt har du med barna?
6. Kan du fortelle litt om statusen til de barna du er i kontakt med? (hvor lenge vært her? I vente på svar på intervju, asylsøknaden, avslag?)
7. Hvordan snakker barna om sin situasjon? (snakker de om ventingen eller andre ting som er vanskelig?)

8. Kan du fortelle litt mer om jobben din, og ditt ansvarsområde og målsetting spesielt i arbeidet ditt med asylsøkerbarna?
9. Kan du si litt om hva du mener er asylsøkerbarnas spesielle behov eller utfordringer? Bruk gjerne eksempler.
10. Hvordan påvirkes barna av det?

11. Noe du vil legge til, til slutt om det å jobbe med asylsøkerbarn?

VEDLEGG 5: Kvittering på melding om behandling av personopplysninger fra NSD

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS
NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES

Harald Hørtvags gate 29
N-5007 Bergen
Norway
Tel: +47 55 58 21 17
Fax: +47 55 58 96 50
red@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org.nr: 985 321 884

Solveig Sagatun
Institutt for sosiologi og sosialt arbeid Universitetet i Agder
Serviceboks 422
4604 KRISTIANSAND S

Vår dato: 02.12.2015 Vår ref: 45479 / 3 / LT Dens dato: Dens ref:

TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 03.11.2015. Meldingen gjelder prosjektet:

45479	<i>Å vokse opp på mottak - en kvalitativ undersøkelse om barns psykososiale utvikling på asylmottak i Norge</i>
Behandlingsansvarlig	Universitetet i Agder, ved institusjonens øverste leder
Daglig ansvarlig	Solveig Sagatun
Student	Silje Egeli

Personvernombudet har vurdert prosjektet og finner at behandlingen av personopplysninger er meldepliktig i henhold til personopplysningsloven § 31. Behandlingen tilfredsstiller kravene i personopplysningsloven.

Personvernombudets vurdering forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i melde skjemaet, korrespondanse med ombudet, ombudets kommentarer samt personopplysningsloven og helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, <http://www.nsd.uib.no/personvern/meldeplikt/skjema.html>. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://pvo.nsd.no/prosjekt>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 01.06.2016, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Katrine Utaaker Segadal

Lis Tenold

Kontaktperson: Lis Tenold tlf: 55 58 33 77

Dokumentet er elektronisk produsert og godkjent ved NSDs rutiner for elektronisk godkjenning.

Avdelingskontorer / District Offices

OSLO: NSD, Universitetet i Oslo, Postboks 1055 Blindern, 0316 Oslo. Tel: +47 22 85 52 31. nsd@uis.no
TRONDHEIM: NSD, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 7491 Trondheim. Tel: +47 73 59 79 07. kyrra.sorvall@ntnu.no
TROMSØ: NSD, SVU, Universitetet i Tromsø, 9037 Tromsø. Tel: +47 77 64 43 36. nsd@iuhv.uib.no

Personvernombudet for forskning

Prosjektvurdering - Kommentar

Prosjektnr: 45479

Utvalget informeres skriftlig om prosjektet og samtykker til deltakelse. Personvernombudet finner i utgangspunktet informasjonsskrivet godt utformet, men forutsetter at det også fremgår navn og kontakinformasjon til veileder dosent Solveig Sagatun.

Revidert informasjonsskriv skal sendes til personvernombudet@nsd.no for utvalget kontaktes.

Personvernombudet legger til grunn at det ikke samles inn og registreres opplysninger om identifiserbare tredjepersoner, her ment barn på asylmottak. Vi minner her om den ansattes taushetsplikt.

Personvernombudet legger til grunn at forsker etterfølger Universitetet i Agder sine interne rutiner for datasikkerhet. Dersom personopplysninger skal lagres på privat pc/mobile enheter, bør opplysningene krypteres tilstrekkelig.

Forventet prosjektslutt er 01.06.2016. Ifølge prosjektmeldingen skal innsamlede opplysninger da anonymiseres. Anonymisering innebærer å bearbeide datamaterialet slik at ingen enkeltpersoner kan gjenkjennes. Det gjøres ved å:

- slette direkte personopplysninger (som navn/koblingsnøkkel)
- slette/omskrive indirekte personopplysninger (identifiserende sammenstilling av bakgrunnsopplysninger som f.eks. bosted/arbeidssted, alder og kjønn)
- slette digitale lydopptak

